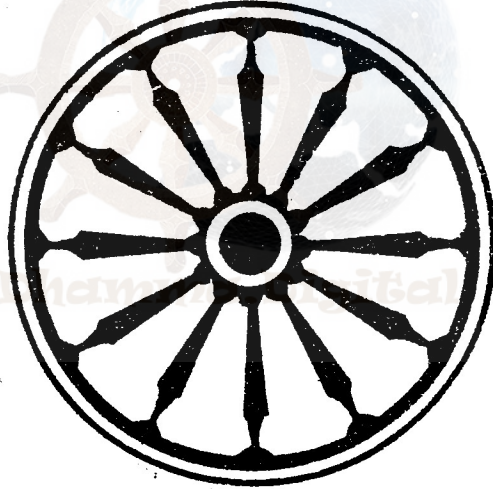

विधुर जातक

Vidhura Jātaka

चवमि :

– सुश्री नानीमैयां मानन्धर

प्रकाशिक :

सुश्री नानी हिरा कंसाकार,
क्षेत्रपाटी, येँ, नेपाल ।

[सर्वाधिकार च्वमियाके सुरक्षित]

प्रथम संस्करण - १००० प्रति ।

बुद्ध सम्बत् - २५४९

विक्रम सम्बत् - २०६२

नेपाल सम्बत् - १९२६

ईस्वी सम्बत् - २००६

मूल्य : रु. ३५/-

Price : 35/-

कभर किपा: भिक्षु शोभन ।

थाकुथी:

मुनिज बज्र प्रिन्टर्स

सिद्धार्थ सडक, उल्लु आवास क्षेत्र

समर्पण !

न्हितं लुमंके बहम्ह
महान् उपकारी
सद्धर्म प्रेमी ममतामयी
पूज्य मां कृष्णमाया मानन्धरज्युया
पुण्य स्मृती

सश्रद्धा

समर्पित !

विषय-सूची

विषय

पृष्ठ :

निगू शब्द	अ-इ
वर्तमान खँ	१
अतीत खँ	३
उपोसथ-कण्ड	४
दोहद-कण्ड	११
मणि-कण्ड	२०
अक्ष-कण्ड	२२
घरबास-प्रश्न	२८
लक्षण-कण्ड	३०
राजकुल निवास-कण्ड	३३
सत्पुरुष धर्म-कण्ड	३५
कालागिरि-कण्ड	४६

निगू शब्द

विधुर जातक भगवान बुद्धया पूर्व-जन्मया बाखँ खः । बुद्ध जुइ न्हयो बोधिसत्व जुया दश पारमिता पूर्वकेगु सिलसिलाय् वसपोल छको विधुर पण्डित जुया जन्म जुल । उगु जन्मे वसपोलं ख्वीगु भोजन तःजागु काल पर्वतया शिखरय् च्वनिम्ह पुण्णक नां या यक्ष सेनापतियात प्रज्ञा-ज्ञानया बलं विनम्र याना थःगु प्राण बचे यात । उगु बखतय् विधुर पण्डितं वरुण नागराजा, गरुड राज, देवराज इन्द्र व कौरव्य राजायात नं थःगु दिव्य उपदेशं मुग्ध याना तल । वसपोलं जम्बुद्वीपया फुक राजापिन्त थःगु धार्मिक प्रवचनं प्रसन्न याना तइगु जुयाच्वन ।

विधुर पण्डित विस्तृत प्रज्ञा दुम्ह, तुरन्त निर्णय याय् फुगु प्रज्ञा दुम्ह, तीक्ष्ण प्रज्ञा दुम्ह महान् प्रज्ञावान जुया च्वन । थुकथं बोधिसत्व विधुर पण्डित जुया जन्म कया प्रज्ञा पारमिता पूर्ण यागु जुयाच्वन ।

विक्रम सम्बत् २०२७ साले अर्थात् थउँ स्वया करिव स्वीन्यादँ न्हयो 'नेपाल बौद्ध परियत्ति शिक्षा' या भिगु तगिलय् जि अध्ययन याना च्वनागु खः । अबले उगु कक्षाय् जातक (षष्ठ खण्ड) या विधुर जातक समावेश यानातःगु खः । उगु

(आ)

निगू शब्द

समय जाँच बीत 'अःपुक ब्वने फय्केया लागि थ्व जातक हिन्दी भाषां नेवा भाषाय् संक्षेपीकरणया रूपे च्वइगु खः ।

अतएव विधुर जातक 'परियत्ति विद्यार्थी' या न्हापांगु उपहारया रूपे पिदना च्वन । थुकी गनं शब्दानुवाद दूसा गनं भावानुवाद दु । कथावस्तुयात स्पष्ट याय्या लागि अत्याश्यक गाथा जक उद्धृत यानागु खः ।

सुश्री नानीहिरा कंसाकार व वय्कया परिवार व जिपिं छेत्रपाटी छगू हे त्वालय् लाःगुलिं वय्क पिन्त न्हापां निसें म्हस्यू । विशेष याना विक्रम सम्बत २०३२ सालय् बलम्बुई खिप्पपञ्जो (भियतनाम) भन्ते ध्यान शिविर संचालन याना बिज्याबले वय्कया मां आशामाया कंसाकार ध्यान च्वना दीगु खः । अबलेसं निसें वय्कपिं नापया सम्बन्ध भन्भन क्वातुया वन ।

आशामाया कंसाकार सापय् मिलनसार व धर्मय् श्रद्धा दुम्ह उपासिका खः । थेरवाद बुद्ध-धर्म नेपालय् दुतिंगु न्हापांगु दशकय् वय्क पिनिगु तःच्वगु योगदान दु । वय्क थें जापिं निखःल प्यखःल श्रद्धावान उपासक-उपासिका पिनिगु योगदानं याना थउँ भीथाय् थुलि बुद्ध-धर्म प्रचार जुइ फुगु खः धयां अप्पो खँ जुइथें मच्चं ।

सुश्री नानीहिरा (नानी तता) कंसाकारजुं थः ममतामयी
 माँ दिवंगत जुया दीम्ह आशामाया कंसाकारजुया नामं वय्क्या
 निर्वाण कामना यासें थुगु विधुर जातक प्रकाशन याना दिल ।
 थुकेया लागि नानीततायात जिगु दुनुगलनिसें सुभाय् देछाया
 च्वना । 'हाकनं-हाकनं थज्यागु धर्मदानया ज्याय् न्हचिले
 फय्माः' धका नं कामना याना च्वना ।

“चिरं तिष्ठतु सद्धम्मो”

९४५/३२ लेखनाथ सडक,
 कुमारी गल्ली, नयाँ बजार;
 काठमाडौं, नेपाल ।

– नानीमैयाँ

२०६२ फागुण १४ गते, महाशिवरात्री ।
 फोन : ४३५८९९३

“नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स ।”

विधुर जातक

“पण्डु किसियासि दुब्बला, वण्णरूपं न तवेदिसं पुरे ।
विमले अक्खाहि पुच्छिता, कीदिसी तुय्हं सरीरवेदना” ति ॥

[१३४६- विधुरजातक वण्णना (५४६)]

छग्गू समये भगवान् बुद्ध श्रावस्तीया जेतवनारामय्
विहार याना बिज्याना च्वंगु खः । उग्गु समये तथागतं थ्व
गाथा प्रज्ञा-पारमिता पूर्ण याना बिज्यागु सन्दर्भय् उपदेश
बिया बिज्यागु खः ।

(क) वर्तमान खँ

छन्हु भिक्षुपिनि बीचय् धर्म सभाय् थुकथं खँल्हाबल्हा
जुया च्वन- “आयुष्मान्पिं ! भगवान् बुद्ध महा प्रज्ञावान् खः;
विस्तृत प्रज्ञा दुम्ह, प्रसन्न याय् फुग्गु प्रज्ञा दुम्ह, याकनं
निर्णय याय् फुग्गु प्रज्ञा दुम्ह, तीक्ष्ण प्रज्ञावान्म्ह खः । वसपोलया
प्रज्ञां भेदन याय्फु, मेपिनिग्गु सिद्धान्तयात्त खण्डन याय् फु ।
वसपोलं थःग्गु प्रज्ञाबलं क्षत्रिय पण्डितपिसं न्यना तःग्गु

सूक्ष्मतिसूक्ष्म प्रश्नया समाधान याना इमित विनम्र याना (त्रि-शरण) तथा (पञ्च) शील्य प्रतिष्ठित याके फु । निर्वाण वनेगु लँपुई आरूढ याके फु ।”

थथे भगवान तथागतया विषये प्रशंसा याना च्वंबले भगवान बुद्ध अन थ्यंकः बिज्यात । भगवान बुद्धं न्यना बिज्यात—
“भिक्षुपिं, छिमिसं छु खँय् छलफल याना च्वना ?”

भिक्षुपिसं अन जुया च्वंगु खँ निवेदन यात ।

भिक्षुपिनिगु खँ न्यना भगवान बुद्धं धया बिज्यात—
“भिक्षुपिं ! यदि तथागतं बुद्धत्व प्राप्त याय् धुंका मेपिनिगु सिद्धान्तयात खण्डन यात, क्षत्रिय आदिपिन्त विनम्र यातं थुकी छु आश्चर्य ! बुद्धत्व प्राप्त जुइ न्हचो अर्थात् बोधिसत्व बलेनं तथागत प्रज्ञावान व मेपिनिगु सिद्धान्त खण्डन-मण्डन याय् फुम्ह खः । जि विधुर-कुमार जुया बलेनं स्वीगू योजन तज्जाःगु काल-पर्वतया शिखरे च्वनीम्ह पुण्णक नांम्ह यक्ष-सेनापतियात ज्ञान-बलं त्याकाः विनम्र याना थःगु प्राणयात रक्षा यानागु दु ।”

थथे धयाः तथागतं पूर्व-जन्मया खँ न्हचथना बिज्यात ।

(ख) अतित-खँ

न्हापा कुरु राष्ट्रया इन्द्र प्रस्थ नगरे धनञ्चय नां जुया च्वंम्ह कौरव्य राजां राज्य याना च्वन । विधुर-पण्डित वया अमात्य (सचीव) खः । व पण्डित नाइक खँ ल्हाइम्ह महान् धार्मिक वक्ता जुया च्वन । गथे हस्तिकान्त वीणाया मधुर सलं किसियात मन-मुग्ध याइगु खः, अथेहे विधुर-पण्डितं फुक्क जम्बुद्वीपया राजापिन्त थःगु धार्मिक प्रवचनं लुब्ध याना तल । वयात इमिसं थःगु राज्यं पिने तक नं मछ्वः । वं तथागतं थें जनतापिन्त धर्मोपदेश बियाः व सकसिनं कदर याका नगरे च्वंच्वन ।

Dhamma.Digital

उपोसथ-कण्ड

बनारसय् प्यम्ह गृहस्थ ब्राह्मण मित्रपिं काम-भोग्य्
दोष खंका ऋषि-प्रवज्या ग्रहण याना हिमालये च्वंच्वन । अन
अभिज्ञा तथा समापत्ति ध्यान लाभ प्राप्त याना कन्द-मूल
आहार याना इपिं चीरकाल तक अन हे च्वंच्वन । लिपा इपिं
चि-पाउँ सेवनया लागि चारिका या-यां अङ्ग राष्ट्रया कालचम्पा
नगरे थ्यंकाः राज-उद्याने बाय् च्वन । कन्हे खुन्हु भिक्षाया
निमित्तं इपिं शहरे दुने चाहचू वन । अनयापिं प्यम्ह गृहस्थ-
मित्रपिंसं इमिगु शील-स्वभाव खना खुशी जुया प्यम्हसियां
प्यम्हं ऋषिपिन्त थःथःगु छें यंका, सन्तोष जुइक भोजन
याकाः वहे उद्याने तया तल । प्यम्हं तपस्वीपिं प्यम्ह
गृहस्थपिंथाय् भोजन याय् सिधय्का न्हिने आराम काय्त
प्यंगू विभिन्न स्थानय् वन । छम्ह त्राय-तिंश भवन, छम्ह नाग-
भवन, मेम्ह गरुड-भवन व प्यह्मम्ह कौरव्य राजाया मृगोद्यानय्
वना च्वंवन ।

इपिं मध्ये देवलोकय् वना न्हि छ्याइम्हसें शक्र देवराज
इन्द्रया ऐश्वर्य स्वया अनया बयान थः सेवकयात कनिगु
जुयाच्वन । अथे हे नाग-भवनय् वना न्हि छ्याइम्हसें नाग-
भवनया सम्पत्तिया वर्णन, गरुड-भवनय् वना न्हि छ्याइम्हसें
गरुड-भवनया वैभवया वर्णन व कौरव्य राजाया उद्याने समय
वितय् याइम्हसें धनञ्जय राजाया श्री शोभा खनाः उकीया

महिमा थः थः सेवकपिन्त कनिगु जुया च्वन । उकिं इपिं
प्यम्हसियां उगु-उगु श्री सम्पत्तिया कामना यात । दानादि
पुण्यकर्म याना आयु समाप्ति लिपा छम्ह शक्र देवराज इन्द्र
जुया जन्म जुल । छम्ह काय कला सहित नाग-भुवने उत्पन्न
जुल । मेम्ह सिम्बली दह विमानय् गरुड-राजा जुया उत्पत्ति
जुल । प्यह्मम्ह धनञ्चय राजाया पट-रानीया कोखं कौरव्य
कुमार जुया जन्म जुल । इपिं तपस्वीपिं नं ब्रह्मलोके उत्पन्न
जूवन ।

कौरव्य कुमार तःधिक जुइका अबुम्ह मन्त । अले
राज्यया उत्तराधिकारी जुया वं धर्मानुसार राज्य चल्य
यात । खःला व जुजु त्रिपासा म्हितेगुली साब आनन्द ताः । वं
विधुर पण्डितया उपदेश कथं दान बीगु, शील पालन यायेगु,
उपोसथ ब्रत च्वनीगु जुयाच्वन ।

छन्हु कौरव्य राजा उपोसथ ब्रतय् च्वना एकान्त स्थानय्
च्वनेगु इच्छा याना उद्याने छथाय् रमणीय योग्य स्थाने च्वना
श्रमण-धर्म पालन याना च्वन । शक्र नं उपोसथ ब्रतय् च्वना
देवलोकय् विघ्न जुइ धका वहे उद्याने वया छगू सुन्दर स्थाने
च्वना श्रमण-धर्म पालन याना च्वन । अथेहे वरुण नाग-राज
व गरुड-राज नं उपोसथ ब्रतय् च्वंगुलिं 'थःथःगु निवासस्थाने
विघ्न बाधा जुइ' धका वहे उद्यानया छगू-छगू न्हचाइपुगु थाय्
ल्यया श्रमण-धर्म पालन याना च्वना ।

इपिं प्यम्हं सन्ध्याइले थःथःगु थासं प्यहाँ वया मङ्गल

पुखु सिथे छपुचः जुया मुन । इपिं परस्पर छम्हसें मेम्हसित
खँबले पूर्व-स्नेहया कारणं छगू चित्त तथा प्रमुदित मन जुया
परस्पर मैत्रीभाव चित्तं कुशल समाचार न्यन । शक्र देवराज
इन्द्र मङ्गल ल्वँहती फेतुल । मेपिं नं थःथःगु योग्य स्थाने च्वन ।

देवराज इन्द्र शक्रं न्यन- “भ्नीपिं प्यम्हं जुजु खः । तर
भ्नीपिं मध्ये सुयागु शील तः धं ?”

वरुण नागराजां लिसः बिल- “छिपिं स्वम्हसिगु शील
स्वया जिगु शील तःधं । छायाधाःसा थ्व गरुड-राज जिमि
जातिया उत्पन्न वा अनुत्पन्न फुकसियां शत्रु खः । जिं थःपिनि
थुकथं जीवन-नाशक शत्रु खना हे तं पिमकया । उकिं जिगु
शील तःधं धका क्वे च्वंगु गाथा प्रकाशय् हल -

“यो कोपनेय्ये न करोति कोपं,
न कुञ्भति सप्पुरिसो कदाचि ।
कुद्धोपि सो नाविकरोति कोपं,
तं वे नरं समणमाहु लोके”ति ॥

[जा. १. १०. २४]

अर्थ - सुनां क्रोध याय् माःम्ह व्यक्तियात क्रोध याइ
मखु; सुनां सत्पुरुष प्रति गबलें क्रोध पिकाइ मखु, हानं तं
प्यहाँ वया नं तं प्रकट याइ मखु, थजाम्ह मनूयात लोके
'श्रमण' धाइ ।

‘थुपिं गुण जिके दुगुलिं जिगु शील तः धं ।’

थ्व खँ न्यना गरुड-राजं विचार यात- “थ्व नाग जिगु अग्र भोजन खः । अयूसां जिं थ्वयात मनया । पित्याः सह याना च्वना । नय्या निमित्तं जिं पाप मयाना । उकिं जिगु शील हे तः धं । थथे धया वं क्वे च्वंगु गाथां थःगु विचार व्यक्त यात-

“ऊनूदरो यो सहते जिघच्छं,
दन्तो तपस्सी मितपाणभोजनो ।
आहारहेतु न करोति पापं,
तं वे नरं समणमाहु लोके”ति ॥

[जा. १. १०. २५]

अर्थ - गुम्हेसियां पित्याः सह याइ, संयमी, तपस्वी, मात्राच्छि जक भोजन याइम्ह जुइ, आहारया लागि पाप याइ मखु, अजाम्ह मनु यात लोके ‘श्रमण’ धका धाइ ।

अले शक्र देवेन्द्रं- “जि नाना प्रकारया देव-सुख सम्पत्तियात तोःता शील रक्षाया लागि मनुष्य लोके वयाम्ह खः । उकिं जिगु शील तःधं धका थ्व गाथा प्रकाशय् हल-

“खिडुं रतिं विप्पजहित्वान सब्बं,
न चालिकं भासति किञ्चि लोके ।
विभूसट्टाना विरतो मेथुनस्मा,
तं वे नरं समणमाहु लोके”ति ॥

[जा. १. १०. २६]

अर्थ - गुम्ह फुक क्रोध रति तोःता छुं प्रकारं नं भूठ

खँ मल्हासें, तिसा आदि व मैथुन क्रिया नाप तापाक च्वंच्वनी, अजाम्ह मनूयात लोके 'श्रमण' धाइ ।

ध्व खँ न्यना धनञ्चय राजा नं 'जिं थौं महान् परिग्रह भिंखुदो नर्तकी पिसं जाःगु रनिवास तोःता उच्चाने वया श्रमण-धर्म याना च्वना । उकिं जिगु शील तःधं' धका निम्न गाथाद्वारा थःगु भाव व्यक्त यात-

“परिग्रहं लोभधम्मञ्च सब्बं,
यो वे परिञ्जाय परिच्चजेति ।
दन्तं ठित्तं अममं निरासं,
तं वे नरं समणमाहु लोके”ति ॥

[जा. १. १०. २७]

अर्थ - सुनां फुक परिग्रह तथा लोभ-धर्मयात सीका उकियात तोःता संयमित जुइ, स्थिरम्ह जुइ, अभिमान मदुम्ह जुइ, आसक्ति-रहितम्ह जुइ, अजाम्ह मनूयात हे लोके 'श्रमण' धाइ ।

थुकथं इपिं फुकसियां थःथः शीलयात तःधंकुगुलिं लिणा इमिसं धनञ्चय राजा याके न्यन- “महारज ! छिथाय् सुं पण्डित दुला गुम्हसें भीगु शंका यात निवारण याना बी फइ ?

जुजुं धाल- “जिथाय् अर्थ-धर्मानुशासक विधुर पण्डित दु, वं भीगु शंका मदय्का बी । भीपिं वैथाय् वनेनु ।”

इमिसं राजाया थ्व खँ स्वीकार यात । इपिं सकल्ये धर्म-
सभाय् थ्यंकः वन ।

विधुर पण्डितयात श्रेष्ठ आसने तयाः इपिं छखे फेतुत ।
कुशल समाचार न्यने धुंकाः थःथःगु शंका निवारणया निम्ति
इमिसं निम्न गाथा न्हचथन-

“खन्ति हवे भासति नागराजा,
अप्पाहारं गरुलो वेनतेय्यो ।
गन्धब्बराजा रतिविप्पहानं,
अकिञ्चनं कुरूनं राजसेट्ठो”ति ॥

[जा. १. १०. ३१]

अर्थ - नागराजानं 'शान्तिया' खँ लहात, गरुडं
अल्पाहारया महिमा वयन, गन्धर्व राजां काम-वासना त्याग
यात व श्रेष्ठ कौरव-राजा नं अकिञ्चन (गुम्हेसिके छुं हे
मदुम्ह थें) जुया च्वन ।

इमिगु थ्व खँ न्यना विधुर कुमारं लिसः बिल । थ्व
फुक खँ बांलाः । थुकी मखुगु खँ मदु । गथे घःचाया आंसिचो
ठीक अवस्थाय् च्वंच्वनीगु खः, अथेहे गुम्ह व्यक्ति याके थुपिं
प्यंगू गुणं युक्त जुइ, वयात हे लोकय् 'श्रमण' धाइ ।

थुकथं प्यम्हसिगुं शीलया समानता वयंगुलिं इपिं प्यम्हं
प्रसन्न जुया वयात प्रशंसा यात- “विधुर कुमार ! छ अत्यन्त
श्रेष्ठम्ह खः । छ धर्मज्ञ व धर्मयात यथार्थ स्यूम्ह खः । पण्डित

खः । गथे दन्तकारं (Dentist) कैचिया बलं किसीया वा लीगु
 खः, अथेहे छंगु प्रज्ञा-बलं जिमिगु शंकायात निवारण याना
 बिल ।

थुकथं प्यम्हंसिया थःथःगु शङ्का समाधान जुगुलिं सन्तुष्ट
 जुयाः शक्र देवराज इन्द्रं वयात दिव्य-वस्त्रं पूजा यात । गरुड-
 राजां लुँयागु माः क्वखायकल । वरुण नागराजां मणिं पूजा यात ।
 अले धनञ्चय राजां दोलंदो सा आदिं पूजा याना इपिं थःथःगु
 थासय् लिहाँ वन ।

दोहद-कण्ड

वरुण नागराजाया धर्म-पत्नीया नां विमला देवी खः ।
वं थः पतियाके मणि मखंगुलिं 'मणि गो' धका न्यन ।

नागराजां लिसः बिल- "हे कल्याणी ! चन्द्र ब्राह्मणया
काय् विधुर पण्डितया धर्म कथा न्यना जितः श्रद्धा वल । व
मणि जिं वयात पूजा याय् धुन । जिं जक व बहुमूल्य मणिं
पूजा यानागु मखु । अपितु शक्र देवराज इन्द्रं दिव्य वस्त्रं,
गरुड-राजां स्वर्णमालां व धनञ्चय राजां दोलंदो सा आदिं पूजा
यात ।"

विमला देवीं न्यन- "आर्य ! व धर्म-कथिक खः ला ?"

वरुण नागराजां लिसः बिल- "देवी ! वयागु विषये
खँ ल्हानां साध्य मजू । विधुर पण्डितया प्रभावं जम्बुद्वीपय्
बुद्धोत्पादया समय थें च्वं च्वन । सारा जम्बुद्वीपया राजापिं
वयागु मधुर वाणीं मन्त्र-मुग्ध जुया च्वन ।"

थथे विधुर पण्डितयागु गुण वर्णन न्यना विमला देवीं
वयागु धार्मिक प्रवचन न्यनेगु इच्छा यात । वं विचार यात-
"यदि जिं आर्ययात विधुर पण्डितया धर्मोपदेश न्यने माल,
वयात थन ब्वना हति धाःसा नागराजां वयात थन ब्वना हइ
मखु । वरु 'जितः दोहद' (प्राथय् दुम्हसिया इच्छा) उत्पन्न
जुल' धका रोगी जुइगु तोहः तय् माल ।"

विमला देवीं अथे हे याना थः सेविका तयत् थ्व खँया सूचं बिया लासाय् गोतुला च्वन ।

नागराजां वयागु सेवाय् विमला देवी वय्गु ई जुयानं मवःगुलिं सेविका तय्के न्यन-

“विमला देवी गन दु ?”

सेविका तय्सं बिन्ति यात- “महाराज ! विमला देवी म्हं मफय्का च्वन ।”

थ्व खँ न्यना नागराजा विमला देवीया थाय् वना वयागु म्हय् पित्तुपिया धाल- “विमला ! छ पाण्डु वर्ण जुया च्वन । छ दुर्बल जुया च्वन । छंगु रुप-रङ्ग नं न्हापा थें मखु । विमला ! छन्त छु जुल ? छंगू शरीरे जकं छुं कष्ट जुलला ? छन्त जूगु छु ? धा, विमला !”

नागराजाया थ्व न्हचसः न्यना विमला देवीं लिसः बिल- “हे जनेन्द्र ! मनुष्य-योनी स्त्रीया स्वभावकथं वयात ‘दोहद’ उत्पन्न जुइ यो । उकिं हे नाग-श्रेष्ठ ! जितः नं धर्मानुसार हःगु विधुर पण्डितया हृदय माल ।”

नागराजां धाल- “चन्द्र, सूर्य अथवा वायुया निमित्त ‘दोहद’ उत्पन्न याय्गु सम्भव दु । तर विधुरया दर्शन तक्क नं दुर्लभ धासेलि विधुरयात थन सुनां हय् फइ ?”

विमला देवीं धाल- “यदि विधुर पण्डितया हृदय हया बी मफुसा जि सीगु निश्चय ।”

थुलि धया व मू पुल । अले थःगु गाचोतं ख्वाः तोपुया च्वन ।

नागराजा थःगु भवनय् लिहाँ वया लासाय् च्व-च्वं मनय् थथे खँ वाय्कल- “विमला देवीं विधुर पण्डितया हृदय-मांसया इच्छा याःगु जुइ । यदि हृदय-मांस मदुसा वं प्राण त्याग याय्त नं छु वेर !” नागराजां हाकनं थःत थम्हं प्रश्न यात- “पण्डितया हृदय-मांस गय् याना प्राप्त याय्गु ?”

नागराजाया ‘इरन्दति’ धइम्ह म्हचाय् नाग-कन्या छम्ह दु । व फुकक अलंकारं अलंकृत जुया बौम्हसिया सेवाय् वल । बौम्हसित अभिवादन याना छखे दना च्वन । इरन्दतिं अबुया खिउंगु ख्वाः खना धाल- “बा ! छि थौं साप हे दुःखी थें च्वं । छिं छुकियागु चिन्ता याना दियागु ? छिगु रूप सुखूचिंगु पलेस्वाँ थें च्वं । थुकिया कारण छु ?”

नाग-कन्याया थ्व खँ न्यना नागराजां यथार्थ खँ कन- “पुत्री ! छिमि मामं विधुरया हृदय इच्छा यात तर थ्व सम्भव मदु । थ्व जिगु समर्थ पिनेया खँ खः । छं फूसा छिमि माँयात जीवन दान ब्यू । छं थजाम्ह पति माःहुँ सुनां विधुर पण्डितयात थन हय्गु ज्या याय् फइ ।”

नागराजाया खँ न्यना योग्य वर प्राप्त याय्या निम्ति चान्हे हे इरन्दति नागकन्या पिहाँ वन । चाःहचु-हचुं नागकन्या हिमालय् च्वंगु वर्ण-गन्ध-रस सम्पन्नगु स्वां काल । फुक पर्वतय् अनर्घ (मू वंगु) मणि थें सजे याना उकिया द्योने

स्वाँया आसन दयकल । अले आकर्षण जुइकथं प्याखं हुल । वयागु मधुर म्ये गुञ्जनय् थ्व खँ पिज्वयकल- “गन्धर्व, राक्षस, किन्नर तथा मनुष्य मध्ये सु अजाम्ह पण्डित दु गुम्हसियां जिगु फुक्क कामना पूर्ण याना दीर्घकाल तक्क जिम्ह स्वामि जुया च्वनि ?”

उगु समय कुवेर (वैश्रवण) जुजुया पुण्णक धइम्ह भिंचा छम्ह दु । व यक्षया सेनापति खः । व स्वंगू गब्यूति मनोमय सिन्धु पार तरे याना काल-पर्वतया च्वय् मनोशिलाया व्वय् जुइगु यक्ष-सम्मेलनय् वना च्वंगु जुया च्वन । अबले पुण्णकं इरन्दतिं म्ये हाःगु सः ताल । इरन्दति नागकन्याया सलं वयात पूर्व-स्नेह उत्पन्न जुल । छायाःसा इरन्दति वया न्हापायागु जन्मयाम्ह धर्म-पत्नी जुयाच्वन । उकिया कारणं याना पुण्णक नागकन्या प्रति आसक्त जुल । वयागु पलाः देत । व अन हे दिना पुण्णकं थःगु मनोभाव थुकथं व्यक्त यात- “हे सुन्दरी ! जिं थःगु प्रज्ञाया बलं न्याय पूर्वक छंगु फुक कामना पूर्ण याना बी । थुकी छं विश्वास या । जि छं गति जुइ । छ जिम्ह पत्नी जुइ ।”

इरन्दति नं पूर्व-जन्मया सम्बन्धया कारणं थ्व खँ स्वीकार याना वयात नागराजायाथाय् व्वना यंकल । पुण्णकं नागराजाया थाय् वना सलंसः सल, किसि, गधा, नाना रत्नं मलंकृतगु रथ आदि उचित मू पूला इरन्दति थः पत्नीया रूपय् काय्गु खँ न्हयथन । वरुण नागराजां थःथिति, इष्ट-

मित्रपिंके न्यना यदि उचित ठहरे जूसा इरन्दति बी धइगु
लिसः बिल । अले नागराजा थः कला विमलादेवीया थाय् वन ।
वयात पुण्णकं प्रशस्त धन बिया कन्या फ्वं वःगु खँ कन ।
विमला देवीं धन सम्पत्तिया लोभं थः म्हचाय् बीगु इच्छा
मयाः । बरु धनया सत्ता न्यायं, शान्तिं पण्डितया हृदय हया
बिल धाःसा वयात कन्या बीगु निश्चय यात । थ्व खँ न्यना
नागराजां पुण्णकयात सःता यदि पण्डितया हृदय बिना
जबर्जस्ति हया बी फूसा कुमारी खुशीसाथ बिया छ्वय् धका
धाल ।

पुण्णकं न्यन- “लोकय् वहे मनूयात छम्हसियां पण्डित
धाःसा मेम्ह सियां मूर्ख धाई । उकिं जितः धइ दिसँ- “छिं
पण्डित धइम्ह मनू सु ?”

नागराजां धाल- “कौरव्य-राजा धनञ्चयया राज्यय्
च्वंम्ह ‘विधुर’ धइम्ह पण्डितया परिचय बिल । यदि उम्ह
पण्डितयात धर्मानुपूर्वक थन हया बिल धाःसा इरन्दति वया
चरणदासी जुइ धका नं धाल ।”

वरुण नागराजाया थ्व लिसलं पुण्णक तसकं खुशी
जुल । वं थः दासतय्त भिंम्ह सलयात फक्व बाँलाका हय्गु
अनुमति बिल ।

पुण्णक नाना अलंकारं छाय्पिया तःगु, देवतापिनिगु
रथ थें जागु सल-म्हे च्वना आकाश-मार्ग कुवेरया थाय्
थ्यंकः वन । इरन्दतिया सुन्दरतां मोहितम्ह, काम-वासनाय्

वशीभूतम्ह पुण्णकं यशस्वी वैश्रवण कुवेर राजाया न्हचोने वरुण नागया नाग-भवनयागु थथे वर्णन यात- “भोगवती धइगु नां जुया च्वंगु भवनय् ‘वासा’ व ‘हिरण्य-वती’ धइगु स्थान दु । व स्वर्ण-मय नगर नागतय्गु वासस्थान खः । उकिया अट्टालिका ओष्ठ तथा ग्रीवाया आकारगु रक्तवर्ण मणि तथा स्फटिकयागु दय्का तःगु खः । थुकिया प्रासाद शिलामय गुकी स्वर्ण नामक रत्नं जडे याना तःगु दु । अँमा, तिलक, जमुना, शतपर्णा, मुचलिन्द, केतक, उद्धारक, चम्पक, आदि सिमा पिना तःगुलिं नाग-भवनया शोभा भन बढ्य जुल । खजूरमा इन्द्रनीलमणि थें च्वं । उकी न्हचाबलें स्वर्ण-वर्णगु स्वां नं सुशोभित जुया च्वनी । अजागु स्थाने वरुण-नागराजा विराजमान जुया च्वन । व महाप्रतापीम्ह, विना माता-पिता उत्पन्न जूम्ह खः । वया विमलादेवी नांम्ह धर्म-पत्नी दु । वयागु शरीर लुपाँय् थें म्हासु । वयागु म्हाधिकः काल-लता थें च्वं । स्तन भ्रमसि थें । अङ्ग-प्रत्यङ्गं हे वयागु सुन्दरता पिज्वः । व स्वर्गया अप्सरा थें च्वं, पल्पसा थी थें थी । अजाम्ह पवित्र नारीयात आ; ‘दोहद’ उत्पन्न जुया च्वन । वं विधुरया हृदयया इच्छा यात । उकिं जिं वयात विधुर पण्डितया हृदय बी, गुकिं जितः इरन्दति प्राप्त जुइ ।”

वैश्रवण कुवेरया अनुमति विना पुण्णकं वनेगु साहश याय् मफुगुलिं थपाय् हाकःगु गन्थन याना च्वंगु खः । तर वैश्रवणया ध्यान धाःसा मेथाय् हे लाना च्वन । व निम्ह देव-पुत्रपिनि विमानया विषये ल्वापु जुया च्वंगु छिने याय्त

निमग्न जुया च्वन । थ्व खँ पुण्णकं सीका छुं समय व सुम्क
 च्वं च्वन । लिपा वैश्रवणं इमिगु ल्वापु छिनय् याय् धुंका
 त्याम्हसित 'छ थःगु विमाने च्वं हुँ' धका आज्ञा बिल । जब
 वयागु म्हुतुं 'छ हुँ' धइगु शब्द प्यहाँ वल । पुण्णकं तुरन्त सुं
 देवपुत्रपिन्त वयात 'हुँ' धागु धका साच्छि तया सल गया
 प्यहाँ वन ।

आकाश-मार्ग वना च्वच्चं पुण्णकं थथे विचार यात—
 “विधुर पण्डितया यक्व मनूत दु । जिं वयात ज्वने फइ मखु ।
 अँ, कौरव्य राजा धनञ्जयया जू म्हितेगुली साप सौंख दु हँ ।
 वयात जुलं हे त्याका विधुर पण्डित जिगु ल्हाती लाके माली ।
 जुजुया दरवारे बहुमूल्य रत्न त यक्व दु । उकिं वं मामुलि
 शर्तय् जू म्हितइ मखु । जिं यक्व बहुमूल्य रत्नत ज्वना वने
 माली । छाय्धाःसा साधारण रत्ने जुजुया मिखा वनी मखु ।
 राजगृह नगरया लिक्क वैपुल्य पर्वतया दुने चक्रवर्ती राजापिन्त
 लोःगु तसकं तेजस्वीगु मणि-रत्न दु । व हे कया यंका लोभ
 क्यना राजायात त्याके माल ।”

थथे विचाः याना व राजगृह नगरे थ्यंकः वन । थ्व
 नगर यक्व खाद्य सामग्रीं परिपूर्ण जुगूलिं इन्द्रया मसक्कसार
 भवन थें च्वं । अन म्हयखा, कोलखा व मेमेगु प्रकारयापिं भङ्गः
 पंछि तय्गु कल्लोल शब्दं गुञ्जित जुया च्वन । सुन्दर उद्याने
 हिमालय पर्वत थें विभिन्न प्रकारया स्वां नं सुशोभित जुयाच्वन ।
 पुण्णक ल्वःयागु तःजागु किम्पुरुषतसें दय्का तःगु वैपुल्य पर्वतय्

पुण्णक ल्वःयागु तःजागु किम्पुरुषतसें दय्का तःगु वैपुल्य पर्वतय् च्चे थाहाँ वन । पल्पसा थें थीगु चमकदार, श्रेष्ठ अनर्घ मणिरत्न माला ल्वीकल । वं व महान् मूल्यवान मनोहर मणिरत्न कया सल गया आकाश-मार्गं इन्द्रप्रस्थ नगरे थ्यंकः वन । अन सलम्हं क्वहाँ वया उत्तर कुरुतय्गु सभासदय् सच्छिम्ह राजाया सभाय् स्थिर भावं दना थथे ललकार यात- “छिपिं फुक राजापिं मध्ये सुनां जिगु श्रेष्ठ धन त्याका कायफु अथवा जिं सुयागु धन त्याका काय ? जिं सुयात श्रेष्ठ धनं त्याका काय् अथवा जितः सुनां श्रेष्ठ धनं त्याका काय् फु ?”

थुगु प्रकारं वयागु प्यंगू वाक्यं कौरवपिन्त हे कः वन ।

कौरव राजां थथे मनय् वायक्ल- “थ्व स्वयां न्हापा जितः थथे बीर जुया सुनानं खँल्हाः मवनी । उकिं थ्व सु खः ?”

कौरव राजां थ्वयागु परिचय काय् माल धका वयात सःता न्यन- “ए आगन्तुक ! छ सु ? छंगु जन्मभूमि गन ? थ्व छंगु सः कुरु देशवासीया सः थें मच्चं । छं थःगु प्रतिभां फुकसित प्रभावित यात । छंगु नां छु, बान्धव सु ? धाः ।”

जुजुया न्हयसः न्यना पुण्णकं विचार यात- “थ्व जुजुं धाःसा जिगु नां न्यन । पुण्णक नां दास तय्गु नां खः । यदि जिं थःगु नां ‘पुण्णक’ धका धाःसा थ्वं जितः दास धका भतिचा हे मान्यता तइ मखु । बरु पूर्वजन्मया नां कना जूसां थःगु स्वार्थ सिद्ध याय् माल धका मती तल ।”

खः । जितः पूर्ण धका नं धा । अङ्ग जनपदे जिमि थःथिति व
बन्धु-बान्धवपिं दु । हे देव ! जि थन जू म्हित वैगु खः ।”

पुण्णकया खँ न्यना राजां न्हचसः तल- “हे मानवक !
जिं जुलं त्याकूसा छं छु बीगु ? छंके छु दु ? जिकेला धाक्व
रत्न दु । तर छ दरिद्रं राजानाप जू म्हिते धका गथे ललकार
याय् फुगु ?”

जुजुया थ्व न्हचसः यात पुण्णकं थथे लिसः बिल-
“महाराज ! जिके मनयात हरण याय् फुगु मणि दु । थुकिं
धन वृद्धि याना बी । थ्व मणिं तथा थ्व श्रेष्ठम्ह सलं शत्रुयात
अनुतप्त याय्फु । जि जुलं बूसा थपिं चीजत छिं त्याका
कइदिसँ ।”

मानवकया खँ न्यना राजां धाल- “हे मानवक ! थ्व
छगःचा मणिं छु याइ ? थ्व छम्ह श्रेष्ठ सलं नं गुलि हे ज्या
बी । जिके थजाःगु रत्न व थजाःपिं सल ला अनगिन्ति दु ।”

‘दोहद-कण्ड स्वप्नात् ।’

मणि-कण्ड

राजाया खँ न्यना मानवकं धाल-“महाराज ! थ्व छु धया बिज्यानागु ? छम्ह सलं दोछिम्ह सल नाप सामना याय् फु । अथेहे छगः मणिं दोछिग मणियागु ज्या काय् फु । फुक सल समान जुइ मखु । पत्याः मजूसा थ्व सलया वेग (प्रतिभा) स्वया बिज्याहुँ ।”

थुलि धया सल गया पुण्णक देःया पःखाया द्योने प्यख्यरं सल ब्वाकल । सलया वेगं न्हेगू योजन दुगु व नगर मानो सलया गर्दनं जक चाहिका तःगु थें च्वन । लिपा सल नं खने मन्त । यक्ष नं खने मन्त । केवल प्वाथे चिना तःगु कापः छकुतिं हे सारा नगर चाहिका तःगु थें च्वन । थजाःगु अद्भूत प्रदर्शन क्यने धुंका सलम्हं क्वहाँ वया पुण्णकं न्यन- “महाराज ! सलया वेग खन मखुला ?”

जुजुं लिसः बिल- “अँ, खन ।”

पुण्णकं धाल- “महाराज ! आः स्वया बिज्याहुँ ।”- थुलि धया वं सल नगर-उद्यानया लखय् ब्वाकल । सल नं तुतिया ख्वलय हे लखं मथिक ब्वाय् वन । हानं सलयात पलेस्वांया छचाखेरं चाहिकल । अले वं ताली थाना ल्हाः चकंकल । सल वया वयागु पाः ल्हाते दं वल ।

अले पुण्णकं धाल- “महाराज ! छु थजाम्ह अश्व- रत्न अमूल्य मजुइला ?”

राजां लिसः बिल- “मानवक ! अवश्य अमूल्य जुइ ।”

पुण्णकं हाकनं थथे धाल- “महाराज ! अश्व-रत्नया खँ आयात छखे तय् । आः मणि-रत्नया महिमा स्वया बिज्याहुँ ।”

मणिया महिमा क्यं-क्यं व धाल- “हे नरोत्तम ! थ्व मणि-रत्नया दुने स्त्री-पुरुषया सक्कल रूप, पशु-पंछि, नाग-गरुड, आदिया सक्कल रूप खनेदु । सल, किसी, रथ, पैदल, ध्वँजा, आदिया चतुरङ्गिनी सेना व सवारया पंक्तिबद्ध लस्कर थ्व मणि-रत्ने दय्का तःगु दु । चाकःछिं पःखा, प्यखें ध्वाखा, प्यकाः लें रमणीय-भूमि, विभिन्न प्रकारया छें, क्यब, तुं हिति, पुखू, बजार, पसः, गाना-बजानाया सर-सामान, नृत्य-मण्डली तथा दर्शक वर्ग थ्व मणि-रत्नया दुने खनेदु । पहाड, पर्वत, जङ्गल, नाना प्रकारया जंगली व पाल्तु जनावर, पवित्र तीर्थस्थल, सुन्दर खुसि, जल-जन्तु, रमणीय पुखू, प्यंगू द्वीप, अनेक प्रासाद, स्वर्ग-लोक, आदि भिन्न-भिन्न प्रकारया आश्चर्यजनक वस्तु थ्व मणि-रत्नया दुने निर्मित जुया च्वंगु दु ।

पुण्णकं राजायात हाकनं सम्बोधन याना धाल- “महाराज ! थथे सर्वाङ्ग सम्पूर्ण तेजस्वी प्रकाशमान मणि-रत्न स्वया बिज्याहुँ ।”

‘मणि-कण्ड स्वचाल ।’

अक्ष-कण्ड

मणि-रत्नया महिमा पूर्वक कने, क्यने धुंका पुण्णकं धाल-“महाराज ! जि जुलं बूसा थ्व मणि-रत्न बी । छपिंसं छु बीगु ?”

राजां धाल- “तात ! जिगु शरीर व राज-छत्र तो:ता ल्यंगु फुकं बाजी तय् ।”

पुण्णकं बिन्ति यात- “अय्सा महाराज ! बिलम्व याना बिज्याय् मजिल । जि तापाकं निसें वयाम्ह । याकनं जू म्हितेगु खाल तयार याका बिज्याहुँ ।”

राजां मन्त्रीपिन्त स:ता फक्व याकनं जू म्हितेगु खाल तयार याय्गु आज्ञा बिल । मन्त्री पिंसं नं यथाशीघ्र जुजु: मेपिं आगन्तुकवर्ग व पुण्णकयात नं योग्यतानुसार आसन दय्का जुजुयात सूचं बिल ।

पुण्णकं नं चूत-शाला तयार जूगुलिं जुजुयात शर्त अनुसार यथास्थाने वय्गु आव्हान यात । वं धानं धाल- “महाराज ! छपिंके थ्व जोगु मणि-रत्न मदु । जिं जबर्जस्तिं मखु । धर्मानुसार त्याके मा: ।”

राजां लिस: बिल- “मानवक ! जि राजा धका छ ग्याय् मते । भ्नीगु त्या:-बू धर्मानुसारं हे जुइ, जबर्जस्तिं मखु ।”

माणवकं नं प्रसिद्ध पञ्चालराज, शूरसेन, मत्स्य, मद्र,

केकक, आदि सच्छिन्ह राजापिन्त साच्छि तया द्युत-शालाय् प्रवेश यात । सकल्ये थःथःगु योग्यगु आसने फेतुल । श्रीखण्डया थलय् लुंयागु पासा तया तल । 'मालिक', 'सावट', 'बहुल', 'शान्ति-भद्र', आदि न्यीप्यंगू (२४) पासाय् जुजुं थःगु इच्छानुसार 'बहुल' ल्यल । पुण्णकं 'सावट' ल्यया काल ।

जुजुं धाल- "हे मानवक ! पासा व्हा ।"

पुण्णकं लिसः बिल- "मखु, महाराज ! जितः न्हापलाक पासा व्हाय् मयो । न्हापां छपिसं हे व्हाणा बिज्याहुँ ।"

राजां 'ज्यू' धका स्वीकार यात । जुजुया स्वंगूगु पूर्व जन्मया माँ आः राजाया आरक्ष देवता जुया च्वन । वयागु हे प्रतापं राजां जुलं त्याकइगु जुयाच्वन । व देवता न्हचोनेसं दना च्वन । राजां देवताया स्मरण याना जू-में हा-हां ल्हाः न्हचाका पासा च्वय् वां छ्वत । पुण्णकया प्रतापं जुजु बुइगु कथं पासा कुतुं वल । राजा नं जू म्हितेगुलि खपिसम्ह जुया च्वन । जब पासा जुजु बुइगु कथं उल्टां कुतुं वया च्वंगु खन, उकियात अन हे पना हाकनं च्वय् वांछ्वत । निकोगु खुसि नं अथे हे जुजुया पासा कुतुं वया च्वंगु खना हाकनं च्वय् वां छ्वत ।

थ्व दृश्य खना पुण्णकं विचार यात- "थ्व जुजुं जि थें जाःम्ह यक्ष नाप जू म्हितां हे कुतुं वया च्वंगु पासा हाकनं-हाकनं च्वय् वां छ्वय् फु । थुकिया कारण छु ?"

वं जुजुया आरक्ष-देवताया प्रताप खन । अले वं मिखा

कना तं पिकया व देवतायात स्वत । वयागु क्रोधं देवता
ग्याना बिस्सुं वन ।

राजां स्वकः खुसि पासा व्हात । अबले नं पासा थःगु
दाऊया विरुद्धय् कुतुं वःगु खन । तर पुण्णकया प्रतापं वं
ल्हाः ल्हना पासा पने मफुत । आखिर पासा राजाया विरुद्धय्
कुतुं वल ।

पुण्णकया पाः वल । वं पासा व्हात । पुण्णक त्यात ।
राजा बुत । वं लापा था-थां 'जि त्यात !' 'जि त्यात !' धका
स्वको तक तसकं चिल्लाय् दना हाल । थ्व खँ फुक थासय्
फैलय् जुल । उम्ह यक्षं नर-वीर्य श्रेष्ठ राजायात त्याकल ।
थुकिया घोषणा नं जुल ।

जुजु जुलं बुगुलिं असन्तुष्ट जुया च्वन । जुजुया अवस्था
खना पुण्णकं राजायात सम्बोधन याना धाल- "महाराज !
युद्धय् छम्हसिया जय व मेम्हसिया पराजय ला अवश्य जुइ ।
उकिं हे जनेन्द्र ! जिं श्रेष्ठ-धन त्याकेय् धुन । आः जित
त्याकागु वस्तु याकनं बिया बिज्याहुँ ।"

जुजुं 'ज्यू' धका स्वीकार याना थथे धाल- "मानवक !
जिगु राज्य, सल, किसि, मणि, रत्न, आदि पृथ्वीले गुलि दु
उलि छंगु इच्छानुसार यत्थाय् यंकि ।"

पुण्णकं लिसः बिल- "महाराज ! थ्व फुकं पृथ्वीले
दुगु रत्नत मध्ये विधुर पण्डित मुख्यम्ह खः । व हे जिं त्याके
धुन । व हे जितः बी माः ।"

तर जुजुं थ्व खँयात स्विकार मयाः । छायाधाःसा विधुर
पण्डित वया प्राण समानम्ह खः । व हे वया शरण-स्थान खः,
वयागु गति खः, वया द्वीप खः; वया आश्रय खः ।

इमि थथे वाद-विवाद जुया च्व-च्वं यक्वो समय बिते
जुल तर ल्वापु छिने मजू । लिपा निम्हं विधुर पण्डित याथाय्
वनेगु निर्णय यात । विधुर पण्डितं गथे धाल अथे हे स्विकार
याय्गु कबुल नं यात ।

थुलि धया जुजु मेपिं फुक जुजुपिं व मानवक सहित
खूब प्रसन्न मनं याकनं धर्म सभाय् थ्यंकः वन ।

विधुर पण्डित थःगु आसनं दना जुजुयात अभिवादन
याना छखे दना च्वन ।

छुं समय लिपा पुण्णकं महासत्व (विधुर पण्डित) यात
सम्बोधन याना धाल- “हे पण्डित ! छ धर्मय् स्थित जुया च्वंम्ह
खः । छं प्राण वनिगु जूसां भूठ खँ ल्हाइम्ह मखु । थ्व हे छंगु
सत्यतां याना छंगु कीर्ति लोक-प्रसिद्ध जुल । थउँ जिं नं छंगु
धर्म-परीक्षा याय् ।”

अले पुण्णकं पण्डितयात थुकथं न्हचसः तल- “हे
पण्डित ! कुरु देशय् ‘विधुर’ नां जुया च्वंम्ह मनुष्य धर्मय्
स्थिरम्ह खः ला ? ‘विधुर’ धइगु संज्ञाया अर्थ छु ? व जुजुया
दास लाकि अथवा सुं सम्बन्धी अथवा थः थिति खः ।”

बोधिसत्त्वं मन-मनं विचाः यात- “थ्वं जित थुगु

प्रकारं प्रश्न यात । खयत् ला जिं थ्वयात राजाया जाति नं धाय् फु, राजा स्वयां तःधंम्ह अथवा राजा नाप छुं सम्बन्ध मदु धका नं धाय्फु । तर थ्व संसारे सत्य थें तःधंगु आधार छु नं मदु । सत्य खँ हे ल्हाय् माः ।”

थुलि विचार याना विधुर पण्डितं लिसः बिल- “हे मानवक ! जि जुजुया थःथिति नं मखु; न जुजु स्वया श्रेष्ठम्ह हे खः । दास प्यंगू प्रकारं जुइ -

- (१) दासीया गर्भं जन्म जुया दास जुइगु,
- (२) न्याना कया दास जुइगु,
- (३) थःगु इच्छां दास जुइगु व
- (४) भयं अथवा करं दास जुइगु ।

थुपिं प्यंगु प्रकारया दास मध्ये जि निश्चय नं दास-योनिं जन्म जुयाम्ह खः । महाराजया वृद्धि जूसां, अवृद्धि जूसां जिं मखुगु खँ ल्हाय् मखु । तापाक हे च्वंसा जि महाराजया दास हे जुया च्वने । हे माणवक ! जुजुं जितः धर्मानुसार छन्त बिया छ्वय् फु ।”

पण्डितया थ्व खँ न्यनां पुण्णक साब लय् ताल । लय्ताया ताली थाथां धाल- “थ्व जिगु निकोगु विजय खः । गुम्ह मुख्यम्ह खः वं हे प्रश्नया समाधान यात । तर जुजु अधार्मिकम्ह खः । छायाधाःसा जितः विधुर पण्डित बीगु खँ आः नं मल्हाः ।”

वयागु खँ न्यना जुजुं बोधिसत्वया उपरे क्रोध पिकाल ।

जि थें जाःम्ह ऐश्वर्यशाली जुजुयात भतिचा हे मान मर्यादा
मतसें मानवक प्रति क्वछुत । जि नाप छुं सम्बन्ध मदु ।
केवल व छम्ह दास खः धकाः प्रश्नया समाधान यात ।”

अले राजां पुण्णकयात स्वया धाल- “हे कच्चायन !
थ्व पण्डित जिगु धन मध्ये सर्व श्रेष्ठम्ह खः । छं थ्वयात गन
इच्छा दु अन यंकि ।”

घरवास-प्रश्न

कौरव्य जुजुया मने थुकथं चिन्ता जुल- “माणवकं पण्डितयात ब्वना यकि । व गन न्हयाः अन वनी । व वन धायवं जितः सुमधुर धर्म-कथा न्यंकइपिं दुर्लभ जुइ । उकिं जिं पण्डितयात योग्य स्थाने तया ई दनिबले हे गृहस्थ सम्बन्धी खँ न्यने ।”

अले जुजुं पण्डितयात सःताः धाल- “पण्डित ! छ वन कि जिं छंगु महान् वाणी न्यने खनिमखु । न्यने हे यइपुसे च्वंगु धर्म-कथा दुर्लभ जुइ । आः हे छं अलंकृत धर्मासने च्वना जिगु गृहस्थ सम्बन्धी प्रश्नया उत्तर ब्यू ।”

पण्डितं ‘हवस्’ धका स्वीकार यात । योग्य आसने फेतुल । राजां न्यंगु न्हचसः यात पण्डितं क्रमशः लिसः ब्यु-ब्युं जुजुया मन याउंसे च्वंका बिल ।

राजां न्यन- “हे विधुर पण्डित ! छें च्वनिपिं गृहस्थीया कल्याण गथे जुइ ? वं प्यंगु वस्तुया संग्रह गथे प्राप्त याय् फइ ? व गय् दुःखं मुक्त जुइ ? सत्यवादी गुकथं जुइ ? अले वं छु याःसा थ्व लोकं परलोक वनिबले निश्चिन्त जुइ फइ ?”

उम्ह गतिमान, धृतिमान, मतिमान, फुक धर्मया ज्ञाता, अर्थ-दर्शी विधुर पण्डितं थपिं न्हचसःया लिसः थुकथं बिल- “परस्त्रीनाप थः स्त्रीयात थें व्यवहार मयाय्गु, साःगु

चीज याकःचां मनेगु, लोकायतवादी (भौतिकवादी) या सत्संगत मयाय्गु । थुकिं प्रज्ञा वृद्धि जुइ मखु । सदाचारी, गृहस्थी वा सरकारी ज्या याइम्ह, अप्रमादी, बुद्धिमान, विनम्र, मात्सर्य-रहित, संयमी, प्रेमपूर्ण मधुर सलं खँ ल्हाइम्ह जुइगु । मित्रपिनिगु संग्रह याय्गु । समयानुसार दान याय्गु । श्रमण-ब्राह्मणपिनिगु सेवा याय्गु । शीलपालन याय्गु । धर्मया कामना याय्गु । श्रुत ज्ञान दुम्ह जुइगु । प्रश्न याइम्ह जुइगु । सदाचारी बहुश्रुतपिनिगु बाँलाक सेवा-सत्कार याइम्ह जुइगु । थुगु प्रकारं च्वनिम्ह गृहस्थयात कल्याण जुइ । प्यंगु वस्तुया संग्रह जुइ । सुखी जुया, सत्यवादीम्ह जुया, ध्व लोकं परलोक वनीबले निश्चिन्तम्ह जुइ ।”

थुगु प्रकारं बोधिसत्त्वं राजायात गृहस्थी सम्बन्धी न्हचसः या लिसः बिया धर्मासनं क्वहाँ वया राजायात अभिवादन यात ।

राजां नं वयात भव्य रूपं स्वागत याना सलं सः जुजुपिं सहित राज भवने ब्वना यंकल ।

‘घरवास-प्रश्न क्वचाल ।’

लक्षण-कण्ड

राजापिं नाप वनेत्यंम्ह बोधिसत्वयात पना पुण्णकं धाल- “हे पण्डित ! आः नु । छन्त राजां बी धुंकल । छ जिम्ह जुल ।”

मानवकया खँय् पण्डितं नं स्वीकार यात । वं पण्डितयात प्राप्त यात । जुजुं नं वयात लः ल्हाय् धुंकल । थ्व सत्य खः । अय्सां स्वन्हु छँ च्वना कलाः, काय्, म्हचाय्पिन्त माःमाःगु खँ कना इमित चित्त बुभे याना वनेगु निश्चिय याना पण्डितं मानवकयात नं स्वन्हु थःगु हे छँ लहीगु खँ न्हचथन । पण्डितया थ्व खँय् पुण्णक नं सहमत जुल ।

पुण्णकं विचार यात- “पण्डितं ठीक धाल । थ्वं जिगु तःधंगु उपकार यात । थ्वं याःगु उपकार अनुसार ला बाःछि, लच्छि पी माःसां अनुचित मजु ।”

अले पुण्णकया इच्छानुसार पण्डितं वयात छँ ब्वना यंकल । पुण्णकं विधुर पण्डितया महान् ऐश्वर्य खन । सल, किसिं युक्तगु अन्तपुर खन । बोधिसत्वया स्वंगू ऋतुया स्वंगू प्रासाद दु- न्हापांगु क्रौञ्चप्रासाद, निगुगू मयुर-प्रासाद व स्वंगू प्रिय-केत । पुण्णकयात उगु प्रासादया न्हेगुगू तल्लाय् ब्वनायंका शयनागारया ब्यवस्था, नय् त्वनेगु बन्दोवस्त याना, देवकन्या थें जाःपिं न्यास स्त्री पिंस सेवा याका वयात अन तोःता थःगु

वासस्थानय् वन । पुष्णकयात इमिसं नाना प्रकारं गीत-
वादन याना नृत्य क्यना सन्तुष्ट यात । नके त्वंकेया व्यवस्था
नं यात ।

थुखे पण्डित थः कलाःपिंथाय् वना सकल्ये कलाः,
काय, म्हचायपिं एकत्रित याय्गु खँ अनुज्जा नाम्ह पत्नीयात
आज्ञा बिल । अनुज्जा पुत्री सुनेत्रं प्रासादय् चाःहिला थथे सूचं
बिल- “पिताजीं उपदेश बीत फुकसित सःता च्वन । थ्व
वय्कःया अन्तिम दर्शन खः ।”

थुकथं सकल्ये पासापिं व काय म्हचाय्पिं मुंकल ।
धर्मपाल कुमारं थ्व खँ न्यना शोकाकुल हृदयं अबुम्हसिथाय्
थ्यंकः वल । पुत्रया व दशा खना पण्डित नं सुम्क च्वने
मफुत । मिखाय् ख्वबि जाय्क तथा काय्यात आलिंगन यात ।
चुप्पा नल । छुं समयतक स्नेहं घय्पुना तल । लिपा शयनागारं
प्यहाँ वया पिने आसने फेतुना दोलंदो काय्पिन्त उपदेश
बिल- “जुजुं जितःमाणवकया ल्हाती लः ल्हाय् धुकल ।
थउँ तकला जि आत्म सुखि तिनि, तर लिपा मानवकया
आज्ञाय् च्वने माः । वया गन यः अन जितःयकिइ । जिं थउँ
छिमित छुं स्यने कने याय् धका वया । जि मदय्कं छिमिगु
भय् गय् नाश जुइ ? यदि कुरुक्षेत्रवासी राजापिसं ‘छिमिसं
पुलांगु खँ स्यूला ? छिमि अबु नं छु स्यना थकल ? छिपिं
जिपिनाप च्वं’ इत्यादि खँ न्यन धाःसा छिमिसं थथे विनम्रपूर्वक
लिसः ब्यू- “महाराज ! ‘थथे जुइ फइ मखु । थ्व धर्म नं

मखु । गथे सिंह व धौं बराबर जुइ मखु, अथेहे जुजु व प्रजा बराबर जुइ फइ मखु ।”

पण्डितया थ्व कथन न्यना काय् म्हचाय् थःथिति, मित्र, दास-दासीपिसं विरह थामे याय् मफया व्हाँय्-व्हाँय् स्वल । बोधिसत्त्वं इपिं फुकसित शान्त यात ।

राजकुल निवास-कण्ड

अनं विधुर पण्डित थःथितिपिंथाय् वन । इपिं सकलें सुम्क
च्चं-च्चंगु खना इमित आश्वासन बिया थथे धाल- “तात ! चिन्ता
याय् मते । फुक संस्कार अनित्य खः । सुखया ल्यु-ल्यु दुःख वइ
थें ऐश्वर्यया ल्यु-ल्यु विपत्ति नं वइ । अयसां छिमित ऐश्वर्य बीगु
'राज-सेवा' या विषय्य उपदेश बी । एकचित्त याना न्यँ ।”

राजकुले गुबल्यें हे अप्रसिद्धम्ह, ग्याःम्ह, दुर्बुद्धिम्ह व
प्रमादीम्ह मनुखं ऐश्वर्य प्राप्त याना काय् फइ मखु । गुम्ह
मनूयाके शील दइ, प्रज्ञा युक्तम्ह जुइ, सखीभाव दुम्ह जुइ,
छुं रहस्य सुचुका मतइम्ह जुइ, व हे जुजुया विश्वासया पात्र
जुइ । सुनां राजाज्ञा बाँलाक पालन याइ, चा-न्हि मधासें राज-
कार्ये दत्तचित्तम्ह जुइ, जुजुया निमित्त तयार याःगु चीजे
हस्तक्षेप मयाइम्ह जुइ, व हे राजकुले च्वने योग्य जू । सु राजाया
सरह काम भोग्य् लिप्त जुइ मखु,तिसा, वसः श्रृङ्गार आदि
राजायागु नक्कल याइ मखु, रानीपिं नाप मम्हितइम्ह, एकान्त
खँ मल्हाइम्ह, राजकोषया सुरक्षा याइम्ह, तःन्हचो मजूम्ह, सुरापान
आदि काइगु पदार्थ सेवन मयाइम्ह, राजाया स्थाने मच्चंसे
न्हचाबलें दास प्रवृत्ति न्हचलुइका च्वने फुम्ह व्यक्ति राजकुले
वास याय् योग्य जू । पण्डितम्ह, थाय् स्वया खँ ल्हाय् सःम्ह,
जुजुया खँ त्वा मल्हाइम्ह, धनुष थें प्वा चिःगोम्ह, पँ पँ क्वच्छुम्ह,

जुजुया विरुद्ध व्यवहार मयाइम्ह, अल्पाहारी, मितभाषी, बुद्धिमान, शूरवीरम्ह पुरुष राजकुले च्वने योग्य जू । थःगु तेजस्व वृद्धि याय् फुम्ह, अप्पो खँ मल्हाइम्ह, सुम्क नं मच्चनीम्ह, लना-लना उचित समय माक्व जक खँ ल्हाइम्ह, चुकली खँ मल्हाइम्ह, व्यर्थगु खँ मल्हाइम्ह, ल्वापुखिचा मजूम्ह, अक्रोधी, सत्यवादी, प्रियवादीम्ह व्यक्ति राजकुले च्वने योग्य जू । माँ-बौपिन्त सेवा याइम्ह, थकालिपिन्त आदर तइम्ह, लज्जा-भयं युक्तम्ह, विद्वान्, अप्रमादी, पवित्र व दक्षता पूर्णम्ह, तःधपिनि प्रति विनम्रम्ह, राजकुले च्वने योग्य जू । श्रमण-ब्राह्मणपिनिगु संगत याइम्ह, गरीब प्रति दया दुम्ह, दान-दक्षिणा बीगुलि अभिरुचि दुम्ह, कर्तव्याकर्तव्ययात स्यूम्ह, राज्य व्यवस्थाय् निःस्वार्थ भावं रेखदेख याना दूत काय्गु, पित बीगु ज्याय् निपुणम्ह, इमान्दारी पूर्वक ज्या याःपिन्त योग्यगु पदे प्रतिष्ठित याय् सःम्ह, न्याय याय्गुली थः कतः धइगु भेद्भाव मतइम्ह, राजाया न्हचाबलें हित चिन्तक व शुभ चिन्तक जुइ फुम्ह मनु राजकुले च्वने योग्य जू ।”

पण्डितं इमित हाकनं सम्बोधन याना धाल- “हे सभाषदपिं ! जिं राजकुले च्वने योग्यपिनिगु गुगु गुण वर्णन याना, अजागु गुण दुम्ह मनुखं राजायात प्रसन्न याय् फइ । राजाया पाखें नं वं योग्य सत्कार प्राप्त याना काइ ।”

‘राजकुल निवास-कण्ड न्वचाल ।’

सत्पुरुष धर्म-कण्ड

थुगु प्रकारं विधुर पण्डितया काय, कलाः मित्रादिपिन्त
उपदेश यायां स्वन्हु बित । प्यँन्हु दुखुनु पण्डित सुथे न्हापनं
'भोजन सिधय्का, राजाया दर्शन याना, माणवक नाप वने'
धइगु विचार याना सकलें थःथितिपिं मुंका राज-महले वन ।
राजायात अभिवादन याना छखे लिक्क दना बिन्ति यात-
"महाराज ! माणवकं जितः वया गन इच्छा दु अन यंकइन ।
महाराज ! जिं थः सम्बन्धितयत् हित जुइगु खँ कने न्यना
बिज्याहुँ । जिमि कायपिन्त अथवा मेपिन्त जुजुं बिया तःगु
धन आः महाराजं हेरचाह याय्माः । जिगु धापूया तात्पर्य
खः, जि मदुसां जाति-संघया अवस्था मस्यने माः । गथे मनू
पृथ्वी हे दुसुना, तना हानं पृथ्वी हे प्रतिष्ठित जुइ । अथेहे
जिनं पृथ्वी तने त्यना । महाराज ! जिं थःगु दोष नं स्वीकार
याना च्वना ।"

विधुरया खँ न्यना जुजुं धाल- "पण्डित ! छ मवंसा
जित साप ज्यू । छ वने मते । वरु माणवक्यात थन सःता
वयात स्याय्गु जुक्ति याय् ।"

बोधिसत्त्वं जुजुयात अनुचित खँ ल्हाःगुलिं सतर्क याना
उपदेश बिल- "देव ! छपिसं थःगु चित्त अधर्मय् व्छय् मज्यू ।
छपिं अर्थ व धर्मय् प्रतिष्ठित जुइमाः । थजाःगु अकुशलगु

कर्मयात धिक्कार खः; गुके नरक वनि । थ्व धर्म नं मखु ।
 याय् त्यःगु ज्या नं मखु । हे राजन् ! खय्त ला जि दास,
 छलपोल मालिक खः । छलपोलं जितःदाय् नं फु, स्याय् नं
 फु, व्छेय्का छ्वय् नं फु । अय्सां जिं छलपोलया प्रति क्रोध
 याय् मखु । आः जि वने ।”

थुलि धया बोधिसत्त्वं जुजुयात नमस्कार यात । हाकनं
 रानीपिन्त व इमि परिषदपिन्त उपदेश बिल । उपदेशं इपिं
 अधीर जुल । विलाप यात । इमित अथे तोःता पण्डित राज
 भवनं प्यहाँ वल । पण्डित माणवक नाप वनीन धका सीका
 बोधिसत्त्वया दर्शनार्थ सकल नगरवासीपिं राजाङ्गने मुना च्वन ।
 इमित नं ‘चिन्ता याय् मते । फुक संस्कार अस्थायी खः ।
 दानादि कार्ये अप्रमादी जु’ धका उपदेश बिल ।

पण्डित अनं थःगु छेँ स्वया वन । अबले हे धर्मपाल
 कुमार फुक किजापिं सहित बौयात गने धका वःगु लुखाय् हे
 अबुम्ह नाप लात । वयात खना बोधिसत्त्वं शोक थामय् याय्
 मफुत । वयात घय् पुना मिखाय् ख्वबि जाय्कतया छेँ दुहाँ
 वन । छेँ काय्पिं, म्हचाय्पिं, कलापिं, दासः दासीपिं व मित्र-
 बन्धुपिं फुक फसं शाल वृक्ष गोतुइकि थें गोतुला विरह याना
 च्वन । अथेहे वैश्य, ब्राह्मण, सैनिक सवार आदि नं ‘जिमित
 छाय् तोःता वने त्यना’ धका शोकं संतप्त जुया च्वन ।
 बोधिसत्त्वं इपिं सकसितं आश्वासन बिया, छेँ-ज्या फुक
 सिधय्का स्त्री, पुत्र-पुत्री व बन्धु-बान्धवपिन्त माःकथं

अनुशासित यात । बुँ-क्यब फुकया व्यवस्था याना कालबिलया ज्या दक्व सिधय्का पुण्णकया थाय् वना धाल- “माणवक ! छ जिथाय् स्वन्हु च्वन । छँ-ज्या फुक सिधल । जिं थः स्त्री-पुत्र पिन्त नं माःगु खँ कने धुन । आः छंगु इच्छानुसार जि वने ।”

पुण्णकं लिसः बिल- “हे कर्ता ! छं ज्या-खँ सिधःसा तुरन्त वा । लँ नं ताहाकःनि । निर्भय जुया थ्व श्रेष्ठ सलया न्हिप्यं ज्वं । छंगु थ्व जीव-लोकया दर्शन अन्तिमगु दर्शन खः ।”

थ्व खँ न्यना बोधिसत्त्वं धाल- “जिं मन, वचन, शरीरं अजाःगु दुष्कर्म छुं मयाना गुकिं दुर्गती प्राप्त जुइ । उकिं जि छु खँय् नं मया ।”

थुगु प्रकारं बोधिसत्त्वं निर्भयपूर्वक सिंहनाद याना दृढ-संकल्प यात कि थ्व वस्त्र जिगु इच्छा बिना म्हं कुतुं मवनेमाः । हानं थःगु वस्त्र बाँलाक पुन । सलया न्हिप्यं क्वातुक ज्वना, तुति निपां सलया खम्पाय् कत्ताका धाल- “माणवक ! जिं सलया न्हिप्यं ज्वने धुन । छंगु इच्छानुसार यकि ।”

पुण्णकं मनोमय सिन्धवा सलयात इशारा याना आकाश मार्गं ब्वय्का अन्तरिक्षय् प्रवेश यात । गुगुं शाखाय् वा गनं च्वकाय् ठक्कर मनकुसे तुरन्त कालागिरि पर्वतय् थ्यंकः वन ।

थुखे बोधिसत्त्व वनेधुंका धर्मपाल कुमारपिसं पुण्णकया निवासस्थाने वना स्वः वन । अन थः अबु मखना इपिं फुक

पहाडं कुतुं वःपिं थें उखेला थुखेला मदय्क विलाप याना च्वन । अथेहे बोधिसत्वया पत्नीपिं व जनपद-निगम वासीपिं नं 'पण्डित गन वन' धा-धां शोकं विव्हल जुया च्वन । लिपा बोधिसत्वयात आकाश मार्गं यंका च्वंगु खना इमिगु शोक भन् वढे जुल । इपिं सकल्ये स्व-स्वं राजद्वारे थ्यंक वन । राजां स्वःसः ताया भ्याः चाय्का स्वःगुया कारण न्यन ।

इमिसं लिसः बिल- “देव ! व माणवक ब्राह्मण मखु । व छम्ह भेषधारी यक्ष खः । अजाम्ह यक्षं पण्डितयात यंकल । पण्डित विना जिपिं म्वाना च्वनेगु व्यर्थ खः । यदि थनिं न्हय्नुया दुने पण्डित लिहाँ मवल धाःसा जिपिं दोलंदो गाडा सिं मुंका चिता दय्का, छगू हे चिहानय् मी दुब्बाना सिना वने ।” *

राजां इमिगु खँ न्यना इमित धैर्य बिया धाल- “मधुर भाषी पण्डितं माणवकयात धर्म कथा न्यंका थः पाखे क्वसाय्काः थःगु चरणे भोसुइकइ तिनी । याकनं भीगु स्ववि हुइका भीत न्हीकः वइ तिनी । व साप विचारवानम्ह, विवेकशीलम्ह तथा दक्षतापूर्णम्ह खः । छिपिं ग्याय् मते । पण्डित याकनं हे छुटे जुया वइ ।”

(* सम्यक् सम्बुद्ध परिनिर्वाण जुया विज्यावले ला “जिपिं मी क्ववाना सी’ धापिं मद्दु धासेलि व बोधिसत्व गुलि लोकप्रिय जुइक नगरे च्वंच्वन जुइ । विचाः याय् वहः जू ।)

उखे पुण्णकं बोधिसत्त्वयात कालागिरि पर्वतया च्चे
तया विचार यात- “गनतक थ्व म्वाना च्वनी अनतक जिगु
स्वार्थसिद्ध जुइ मखु । थ्वयात स्याय् । थ्वयागु नुगः चु
लिकाय् । नाग-भवने वना विमलादेवीयात बी । इरन्दति
ज्वना देवलोक वने ।”

हाकनं पुण्णकं थथे तर्क यात- “जिं थ्वयात ल्हातिं
मस्यासें भैरव रूप क्यना स्याय् ।”

व भैरव रूप धारण याना पण्डितयात नय् थें यात ।
तर बोधिसत्त्व रोमाञ्च तक नं मजु । अले सिंहया रूप धारण
यात । हाकनं मत्ताम्ह किसिया रूप कया निखें निपु दन्तं
लाफ पीगु ढाँचा यात । अय्सां बोधिसत्त्व मग्याः । लिपा
भयंकरम्ह सर्पया रूप काल । ग्यानापुसे च्वंक सास ल्हाना
बोधिसत्त्वयात म्ह छम्हं हिना फनाः कया च्वन । तर थुकिं नं
पण्डित संकोच तक नं मजु । अले सर्पया रूप तोःता ‘वयात
पर्वत च्वकां कुरका शरीर चुंचुं थला बी’ धका तस्सकं फय्
वेकल । तर फसं नं वयागु छचने च्वंगु सँ छपु हे संके मफु ।
अले किसिं खज्जुरी माः लद्धार-पद्धार याई थें बोधिसत्त्व
च्वंच्वंगु पर्वत नापं संका बिल । वयात फिटिक्क हे संके मफु ।

याना-याना थें मजिया पुण्णकं भयंकर शब्द पिकया
थ्वयागु हृदय तद्धयाय माल धका विचार यात । व पृथ्वीया

दुने दुहाँ वना पृथ्वी आकाश छस्वा थें जुइक घनघोर शब्द पिकाल । तर पण्डित धाःसा भतिचा हे ग्याःगु मखु । छायाःधाःसा बोधिसत्त्वं थ्व खँ स्यू कि यक्ष, सिंह, किसि, सर्प जुया वःम्ह माणवक हे खः, मेपिं मखु । फय् वय्कुम्ह, पर्वत संकुम्ह व भयंकर शब्द पिकाःम्ह नं व हे माणवक खः ।

लिपा यक्षं मने गुणे यात- “थ्वयात बाहच उपायं स्याय् फइ मखुत । जिगु हे ल्हातिं स्याय् माल ।”

बोधिसत्त्वयात पहाडया च्चकाय् तय् यंकल । अले क्वातुक ज्वना आकाशे हुत्तय् याना छवत । व कुतुं वया भिरे लाः वल ।

कुरु देशया श्रेष्ठम्ह पण्डितयात भयंकर रोमाञ्चकारी, कष्टयुक्त नारकीय यातना बिल । अय्सां पण्डितं निर्भयी जुया यक्षयात थथे धाल- “छंगु रूप आर्यया थें च्वंसां छ अनार्यया प्रतीक खः । छ असंयमी, अहितकर नीच कर्म याइम्ह खः । छंगु चित्ते भ्याः हे कुशल चेतना मदु । जितः थथे कुरका स्यानां छन्त छु प्रयोजन जुइ ? छंगु छु अर्थ सिद्ध जुइगु ? छंगु कर्म अमनुष्यया कर्म खः । उकिं छ सु यक्ष खः ? जितः परिचय ब्यु ।”

पुण्णकं धाल- “जि राजा कुबेरया मन्त्री खः । जि पुण्णक धइम्ह यक्ष खः । महान्, पवित्र, वर्ण-बल युक्त नागराजाया कन्या इरन्दति नाप जिं बिवाह (इहीपा) याय् त्यना । वहे सुन्दरी कन्याया लागि छन्त स्याय्गु निश्चय यानागु खः ।”

यक्षया खँ न्यना बोधिसत्त्वं बिचार यात- “थ्व दुनियाँ अथें हे विनाश जुइत । वया नाग-कन्यानाप इहीपा याय्त जितः स्यानां वयात छु लाभ जुइ ?”

थ्व खँ यथार्थ सीके माल धका पण्डितं यक्ष याके न्यन- “हे यक्ष ! छ मूर्ख जुइ मते । मथुइक ज्या यात धाःसा अनेक लोकया नष्ट जुइ यो । जि आश्चर्य चाः, जितः थथे स्याके बियां छं प्रेमिकायात छु फाइदा जुइ ?”

पुण्णकं धाल- “बाँलाम्ह इरन्दति प्रति जि लुब्ध जूगु खना नागराजां थथे धाल- “यदि छं न्यायं विधुर पण्डितया हृदय कया ह्य् फुसा थ्व अत्यन्त बाँलाम्ह नाग-कन्या छन्त बी । पण्डितया हृदय जिमि म्हचाय्या मू खः ।”

उकिं हे जिं छन्त स्याय् त्यनागु । छंगु बधं जितः इरन्दति प्राप्त जुइ । अतः न जि मूर्खमह खः, न निर्बुद्धिमह हे खः । जिं छन्त थ्वहे नरक थें जाःगु भिरं कुरका, छन्त स्याना, छंगु हृदय कया वने त्यनागु खः ।”

वयागु खँ न्यना बोधिसत्त्वं बिचाः यत्त- “विमला देवीयात जिगु हृदयया छुं आवश्यकता मदु । वरुण नागराजां जिगु धर्मोपदेश न्यना जितः थःगु अमूल्य मणिं पूजा यात । थ्व खँ वं शायद् विमलादेवीयात कंवन जुइ । विमला देवीया मनं जिगु धर्म-कथा प्रति ‘दोहद’ उत्पन्न याःगु जुइ । वरुण नागराजां थ्व खँ बाँलाक मथूगुलिं पुण्णकयात थथे आज्ञा बिल जुइ । थुगु प्रकारं मथूगुया कारणं जितः स्याय्त थय्

च्वंक दुःख बियाच्वन । स्थान-उत्पत्ति-कारण थुइकेगुली समर्थगु जिगु पाण्डित्य थ्वं जितः स्याका च्वने बले उकिया महत्व गन वनी ? बरु 'जि सत्पुरुष-धर्म स्यू' धका थःगु प्राण वचय् याय् माल ।”

थथे विचार याना पण्डितं धाल- “हे माणवक ! जि मसीबले यदि छं सत्पुरुष-धर्म न्यनेगु इच्छा दुसा जितः पर्वत च्वःकाय् तय् यंकी । जिं कनेगु सत्पुरुष-धर्म बाँलाक ध्यान तथा न्यँ । अले छं जितः छुयाय् मास्ति वः व याः ।”

थ्व खँ पुण्णकया मने भचा तिक्क मिन । वं मने खँ वाय्कल- “थउँ पण्डितं गुगु उपदेश बी व थ्व स्वयां न्हापा देव-मनुष्यपिसं मब्यूनिगु जुइ । उकिं थ्वयात याकनं थना, थ्वयागु पाखें सत्पुरुष-धर्म न्यने ।”

तुरन्त पुण्णकं बोधिसत्त्वयात थना पर्वत शिखरे फेतुका न्यन- “हे पण्डित ! छन्तं जिं पर्वतया ज्वलं लिकाय् धुन । थउँ जितः छंगु हृदयया आवश्यक जुया च्वंगु दु । गुलि सत्पुरुषपिनि धर्म दु व फुकं जितः स्पष्ट जुइक कं ।”

पण्डितं धाल- “छं जितः पर्वतया ज्वलं लिकाल । जिगु हृदयया छन्त आवश्यक हे जूसा गुलि सत्पुरुष-धर्म दु व फुक जिं छन्त बाँलाक कने । तर जिगु शरीर फोहर तिनि । मो छकः निं ल्हुइ ।”

यक्षं 'ज्यू' धका लः हइबिल । मोमि ल्हुइ धुंका यक्षं दिव्य वस्त्रं पुंकल । विधुर पण्डितं भोजन सिधय्का कालागिरि

पर्वतया च्चकाय वना नाना अलंकार छायापया तःगु आसने
फेतुना भगवान बुद्धं थें च्चंक निम्न गाथा व्वना सत्पुरुष-धर्म
कन-

“यातानुयायी च भवाहि माणव,
अल्लञ्च पाणिं परिवज्जयस्सु ।
मा चस्सु मित्तेसु कदाच्चि दुब्धी,
मा च वसं असतीनं निगच्छे”ति ॥

[जा. अ. गा. पा. १५६५]

अर्थ - हे माणवक ! वनिपिनिगु अनुगमन याइम्ह
जुइमाः । प्याःगु घाँय् च्याके मज्यू । गबलें हे मित्र-द्रोह याय्
मज्यू । असतितय् थाय् वशीभूत जुइ मज्यू ।

थथे सांक्षित्तं कंगु प्यंगू सत्पुरुष-धर्म बाँलाक थुइके
मफया 'वनिपिनि ल्यू-ल्यू वनेगु' धइगु गथे, प्याःगु घाँय् गथे
च्याके मज्यू, असति सुयात धाइ ? मित्र-द्रोह गथे जुइ ?”
विस्तृत खँ न्यनेत पुण्णकं पण्डितयात आग्रह यात । बोधिसत्त्वं
गाथाद्वारा लिसः बिल-

“असन्थुतं गोपि च दिट्ठपुब्बं,
यो आसनेनापि निमन्तयेय्य ।
तस्सेव अत्थं पुरिसो करेय्य,
यातानुयायीति तमाहु पण्डिता ॥”

[जा. अ. गा. पा. १५६७]

अर्थ - सुनानं गबले मखंम्ह, गबलें नापं मच्च्वनिम्ह
मनूयात सःता आसने फेतुकल धाःसा वयात हित याय्माः ।
थथे याइम्ह मनूयात पण्डितजनं 'वनिपिनि ल्यूल्यू वनिम्ह' धका
धाइ ।

“यस्सेकरत्तम्पि घरे वसेय्य,
यत्थन्नपानं पुरिसो लभेय्य ।
न तस्स पापं मनसापि चिन्तये,
अदुब्भपाणिं दहते मित्तदुब्भो ॥”

[जा. अ. गा. पा. १५६८]

अर्थ - सुया छें चच्छि जक सां बाय् च्वना नय्-त्वने
याइ, वयात मनं तक नं मखुगु विचाः याय् मज्यू । यदि यात
धाःसा मित्र-द्रोही अद्रोही यात जले याःगु जुइ ।

“यस्स रूक्खस्स छायाय,
निसीदेय्य सयय्ये वा ।
न तस्स साखं भञ्जेय्य,
मित्तदुब्भो हि पापको ॥”

[जा. अ. गा. पा. १५६९]

अर्थ - गुगु सिमा क्वे च्वनी वा द्यनी उकिया
कच्चा तोथुले मज्यू । थथे याय्गु ज्या मित्र-द्रोह याय्गु पाप
खः ।

“पुण्णम्मि चेमं पथविं धनेन,
दज्जित्थिया पुरिसो सम्मताय ।
लद्धा खणं अतिमञ्जेय्य तम्मि,
तासं वसं असतीनं न गच्छे ॥”

[जा. अ. गा. पा. १५७०]

अर्थ - स्त्रीयात विश्वास याना यदि धनधान्य पूर्ण
थ्व फुक पृथ्वी हे ब्यूसां नं वं गुगुं समये विश्वासघात यात
धाःसा वयात असति धका धाइ । उकिं अजापिं (अथे भाःतयात
विश्वासघात याइपिं) असतितयगु वशीभूत जुइ मज्यू ।

थुकथं पण्डितं विस्तृत रूपं सत्पुरुष-धर्मया व्याख्यान
यात । अधर्म तोते माःगु खँ नं बाँलाक कन ।

Dhamma.Digital

‘सत्पुरुष धर्म-कण्ड क्वचाल ।’

कालागिरि-कण्ड

पण्डितया थ्व खँ न्यना पुण्णकं ध्वाथुइकल- “वं हरतरहं थःगु जीवनया हे याचना याना च्वन । जि थें जाःम्ह मनूयात वं न्हापां हे सत्कार यात । जिं वयागु छें स्वन्हुतक आनन्द पूर्वकं च्वना । जिं थ्व पाप-कर्म नं स्त्रीया निम्ति हे याना च्वना । न्हचाखें स्वःसां जि छम्ह मित्र-द्रोही नं खः । यदि जिं पण्डित नाप कुकर्म यानागु खःसा जिं यानागु आचरण सत्पुरुष तयगु आचरणानुसार मजू । जितः नाग-कन्या नाप छु मतलब ? शोकय् दुना च्वंपिं इन्द्रप्रस्थ-निवासीपिन्त प्रफुल्लित याय्या निम्ति बरु पण्डितयात याकनं धर्म सभाय् यंका बी माल ।”

थुलि खँ बिचाः याना पुण्णकं धाल- “पण्डित ! जि छंगु छें स्वन्हुतक च्वने धुन । छं जितः अन्न-जलं सेवा यात । छ जिम्ह मित्र खः । जिं छन्त तोता छ्वय् । छ थःगु इच्छानुसार छें लिहाँ हुं । नाग-कुलया खँय् जितः वास्ता मन्त । नाग-कन्या प्रति नं जितः उपेक्षा भाव उत्पन्न जुल । हे प्रज्ञावान ! छंगू सुभाषितया कारणं छ थउं जिगु ल्हातिं मुक्त जुल ।”

बोधिसत्त्वं धाल- “हे माणवक ! जितः छें छ्वय् न्हचो नाग भुवनय् छको यंकि । नागराजायात व वयागु आःतक मखनानिगु विमान छको नं स्वय् ।”

पुण्णकं धाल- “गुम्हसियां छंगु अहित मनं तुन अजाम्हेसित बुद्धिमानपिसं स्वयग्गु उचित मजू । हे प्रज्ञाधिपति ! छं छु कारणं थः शत्रुया निवास-स्थानय् वनेगु इच्छा याना ।”

बोधिसत्त्वं लिसः बिल- “पुण्णक ! जिं थ्व यथार्थं स्यू कि प्रज्ञावानपिसं वयात स्वयग्गु योग्य मजू । तर जिं गबलें छु पाप याना तयागु मद्दु । उकिं जि सी धका मग्गाः । छ थें जाःम्ह कठोर हृदय राक्षसयात ला धर्मोपदेशं प्रभावित याना कोमल याय् धुन । ‘नाग-कन्या मयल, छ छंगु छैं हूँ’ धका धाय्के धुन धाःसा नागराजायात कोमल याय्त्त जितः छु थाकुइ ? जितः अन छको ब्वना यंकि ।”

पुण्णकं ‘ज्यू’ धका स्वीकार याना बोधिसत्त्वयात ल्यूने आसने फेतुका नाग-भवने यंकल । पुण्णकयात खना नागराजां सम्बोधन याना धाल- “पुण्णक ! छु छ पण्डितया हृदय मालेत मर्त्यलोक थ्यंका वय् धुनला ? छं उम्ह महाप्रज्ञावानयात नापं ब्वना हःला ?”

पुण्णकं लिसः बिल- “हे नागराज ! छिं इच्छा याः थें जिं वयात थन ब्वना हय् धुन । वयात जिं धर्मपूर्वक प्राप्त याना । आः व नाप खँ ल्हाना दिसँ । कारण व छम्ह सत्पुरुष खः । सत्पुरुषया संगत सुखकर जुइ ।”

नागराजां बोधिसत्त्वयात खना धाल- “हे पण्डित ! भयया कारणं छं जितः अभिवादन मयाः । थ्व बुद्धिमानतय्गु लागि योग्य मजू ।”

बोधिसत्त्वं लिसः बिल- “हे नागराजा ! जि मृत्यु खना मग्याः । तर गुम्ह बध्य (स्यायूत हया तःम्ह) खः न वं सुयातं नमस्कार याइ, न वयात सुनानं नमस्कार याइ । गुम्ह मनुखं सुयातं हत्या याय् त्यनि वयात गथे नमस्कार याइ अथवा वयात सुनां नमस्कार याइ ?” थ्व खँ नागराजां सहर्ष स्वीकार याना बोधिसत्त्वयात प्रशंसा यात ।

बोधिसत्त्वं नागराजायाके कुशल खँ न्यने धुंका प्रश्न यात- “हे नागराज ! छंगु ऋद्धि, द्युति, बल, वीर्य, फुक्क अशाश्वत (अनित्य) खः, शाश्वत (नित्य) मखु । छं थ्व विमान गय् याना प्राप्त याना ? छन्त थ्व अथें दुगु लाकि ऋतु-परिवर्तनया कारणं दुगु ? छं हे दय्कागु लाकि अथवा देवतापिसं दय्का ब्यूगु ?”

नागराजां धाल- “थ्व अथें दुगु नं मखु, ऋतु-परिवर्तनया परिणाम नं मखु । न जिं दय्कागु खः न देवतापिसं दय्का ब्यूगु खः । बरु जिगु पाप रहित पुण्य कर्मया फलं हे प्राप्त जूगु खः ।”

बोधिसत्त्वं न्यन- “हे नागराज ! छंगु छु ब्रत, छु ब्रह्मचर्य ? छंगु छु शुभ कर्म थ्व ऋद्धि, द्युति, बल, वीर्य उत्पत्ति जूगु ?”

नागराजां लिसः बिल- “हे पण्डित ! जि व जिमि पत्नी निम्हं श्रद्धावान् तथा दानी । माला, गन्ध, विलेपन (श्रृङ्गारिक वस्तु) मत, आश्रम, लासा, फांगा, अन्न-वस्त्रादि

आदरपूर्वक श्रमण-ब्राह्मणपिन्त दान याना । वहे जिमिगु
ब्रत खः । ब्रह्मचर्य खः । थ्व पुण्य-कर्मया फलं बल वीर्य
प्राप्त जूगु खः ।”

नागराजाया खँ न्यना बोधिसत्त्वं आः नं अप्रमादी
जुया पुण्य-संग्रह याय्माः धइगु सूचं बिल । तर नागलोके
श्रमण-ब्राह्मणया अभाव जूगुलिं पुण्य-धर्म याय् थाय् मदुसां
थः स्त्री, पुत्र-पुत्री व असहाय बान्धवपिन्त लालन-पालन
याना, मन, वचन, कर्म मैत्री-भावपूर्ण ज्या याय् फुसा देवलोक
(भिंगु थासय्) वने दइ धका थ्वीका बिल । थ्व खं नागराजा
सन्तुष्ट जुल ।

नागराजां विचार यात कि थजाःम्ह पण्डितयात आपाः
बिलम्ब याय् मज्यू । विमला देवीया थाय् यंका अमृतवाणी
त्वंके बिया वयागु इच्छा शान्त याना याकनं लितः छ्वय्
माः ।

नागराजां धाल- “हे पण्डित ! छ थें जाःम्ह अमात्यया
अभावं जुजुं निश्चय नं चिन्ता याना च्वन जुइ । छ नाप
च्वने दःसा दुःखी, रोगी मनुखं सुख अनुभव याइ ।”

थथे नागराजां सर्वश्रेष्ठ, सार्थक तथा कुशल धर्म खँ
ल्हाःगु, अले अजाःगु विपत्ती नं थःगु विशेषता क्यंगुलिं पण्डित
साब लय्ताल ।

पण्डितं थःगु आगमणया विषयय् नागं न्यंगु न्हचसःया
लिसः ब्यु-ब्युं धाल- “जिमि स्वामी जुजु खः । पुण्णकं जितः

जुलं त्याकल । थथे धर्मानुसार पुण्णकं जितः प्राप्त याना हल ।”

धीर पुरुषया थ्व वचनं नागराजा भुन प्रशन्न जुल । व महाप्रज्ञावानयात ल्हाः ज्वना विमला देवीयाथाय् ब्वना यंकल । विमला देवीयात सम्बोधन याना धाल- “विमला ! गुम्हेसिया निमित्तं छ म्हासुसे च्वना वन, नःसा त्वफित । आः छंगु पीडा नाश याइम्ह, अत्यन्त सुन्दर वर्णम्ह पण्डित छंगु न्हचोने थ्यंकः वल । छं गुम्हेसिया हृदय इच्छा याःगु खः, व प्रभापुञ्ज छंगु समिपय् उपस्थित जुया च्वंगु दु । वयागु अमृतवाणी न्यँ । दर्शन या ।”

विमला देवीं उम्ह प्रज्ञावान पण्डितयात खना अत्यन्त हर्षित जुया बिन्ति याना अनेक कथं प्रश्न यात । नाग-कन्या नं वयागु आगमनं खुशी जुल । बोधिसत्त्वं इपिं निम्हसितं नागराजायात थें सन्तुष्ट यात । वं थः भयं निश्चिन्त जुइ धुंका नागराजयात धाल- “हे नागराज ! संकोच याय् मते । छिमित जिगु हृदय-मांस (नुगःचु) माःगु मखुला ? व छिमिसं काय् फु ।”

नागराजां थ्व खँ स्वीकार मया : । कारण प्रज्ञा हे वयागु हृदय खः धका इमिसं हृदयङ्गम याय् धुंकल । इपिं बिलकुल सन्तुष्ट जुइ धुंकल । उकिं पुण्णकयात इरन्दति लः ल्हाना बिल । नाग-कन्या इरन्दति प्राप्त जूगुलिं पुण्णक खुशी जुया विधुर पण्डितयात धाल- “हे पण्डित ! छं याना जितः

इरन्दति प्राप्त जुल । छं जितः तः धंगु उपकार यात । उकिं
छन्त जिं थ्व मणि-रत्नं पूजा याना थउँ हे कुरु-देशय् थ्यंका
बी”

बोधिसत्त्वं पुण्णकयात प्रशंसा याना पुण्णकं धाःगु खँ
स्वीकार यात ।

पुण्णकं उम्ह महाप्रज्ञावान पण्डितयात न्हचोने आसने
फेतुका तुरन्त इन्द्रप्रस्थ नगरे थ्यंका बिल ।

पुण्णकं धाल- “हे पण्डित ! जि जिम्ह पत्नी नाप
च्वने दुथें छ नं थउँ थःगु छें वना आनन्दं च्वं हूँ ।”

उखुन्हुया दिने प्रातः कालय् जुजुया थथे म्हगसे म्हन-
“राजाया महल-द्वारे छमा सिमा दु । उकी प्रज्ञा-रूपी हाः
सदाचार-रूपी कचामचा दु । उकी न्यागू प्रकारया गोरस-
रूपी सी (फल) सया च्वंगु दु । अले अन छाय्पया तःपिं
सल, किसि नं यक्वो दु । जनतां व सिमायात नमस्कार
याना स्वागत याना च्वन । अबले हचांगु वसतं पुना च्वंम्ह
हचांगु हे स्वां न्हाय्पने छुना तःम्ह ल्हार्ता शस्त्र ज्वना छम्ह
हाकुम्ह मनू वल । वं जनतापिं स्वयक्-स्वयक् सिमा पाला
यंकल । हाकनं लितंतु हया व हे स्थाने तया बिल ।

राजां उगु स्वप्न विषये विचार यायां थ्व हे अन्दाज
यात कि विधुर पण्डितया अतिरिक्त मेगु छुं ‘महान् वृक्ष’ जुइ
फैमखु । देशवासीपिं स्वयक्-स्वयक् हा नापं चाना यंकुम्ह

मनू पण्डितयात ब्वना यंकुम्ह 'माणवक' हे जुइ । व वृक्ष यथास्थाने तय् हःगुया अर्थ पण्डितयात कन्हे हे थन तय् हइगु जुइ । उकिं राजां थउं पण्डितयात अवश्य नं खनीगु जुल धका निश्चय यात ।

जुजु खुशी जुया नगरे सफा सुगधर याका छायापके बिल । धर्म-सभा सजे याके बिल । रत्न-मण्डपय् धर्मासन् लाय्का सच्छिम्ह जुजु, सचीव, नगरवासी तथा जनपदवासी पिन्त आश्वासन बिया धाल- "नगरवासीपिं ! छिमिसं धन्दा काय म्वाल । थउं छिमिसं पण्डितयात खनिगु जुल ।"

जुजुया थ्व खँयात स्वीकार याना इपिं पण्डितया आगमणया प्रतीक्षा याना च्वन ।

पुण्णकं नं पण्डितयात धर्मसभाय् फुक परिषद्द्या न्हचोने तया वयागु आज्ञानुसार इरन्दति ब्वना आकाश-मार्गं थःगु थासय् ल्यहाँ वन । थ्व दृश्यं राजा अत्यन्त खुशी जुल । पण्डितयात आलिङ्गन याना प्रमुख आसने फेतुकल । अले नायूगु सःलं वयाके कुशल समाचार न्यन- "गथे सारथीं रथ चले याइगु खः अथेहे छं जिमित चले याना तःगु खः । उकिं छं खना कुरु निवासी साप प्रसन्न जुल । हे पण्डित ! व माणवकया ल्हातिं छं गथे मुक्त जुया वया ?"

बोधिसत्त्वं लिसः बिल- "हे राजन ! गुम्हसित छिं 'माणवक' धइ बिज्यात, वास्तवय् व मनुष्य मखु । व जुजु कुवेरया अमात्य 'पुण्णक' धइम्ह यक्ष खः । थ्व पृथ्वीयात रक्षा

याना तःम्ह वरुण धइम्ह नागराजा दु । व महान्, पवित्र, वर्ण
तथा बलं युक्तम्ह खः । वया इरन्दति धइम्ह नाग-कन्या दु ।
उम्ह सुन्दरी कन्या प्राप्त याय्या निमित्त पुण्णकं जितः यक्वं
यक्वो स्याय्गु कुतः यात । तर जिगु प्रज्ञाया बलं वयात
सन्तोष याना । नाग-कन्या नं वयात प्राप्त जुल । उकिं वं
जितः मुक्त याना बिल । मणि-रत्न नं बिया हल ।

जुजुं नं थःगु स्वप्नया खँ फुक परिषदपिन्त कना
स्वप्नया वृक्ष जुया च्वंम्ह पण्डितयात पूजा, सत्कार याय्गु
अनुज्ञा बिल । बन्दीतय्त बन्धनं मुक्त यात । लच्छि तक
बुँज्या याय्गु बन्द याना पण्डितया निमित्त भारी नक्सां उत्सव
माने याय्गु योजना नं दय्कल । राष्ट्रय् आपासिया उपकार
यायया निमित्त कडा व्यवस्थाया नियम-नीति दय्कल ।

पण्डित थ्यंकः वःगु शुभ समाचारं नगरवासी, कुमार,
वैश्य-ब्राह्मण तथा सैनिक-सवार आदि फुकसिनं प्रशस्त धन,
अन्नादिं पूजा याः वल ।

बोधिसत्व पण्डितं उपस्थित जनतापिन्त धर्मोपदेश
बिया जुजुयात नं अनुशासित यात । थुकथं विधुर पण्डित
आयु दत्तले आनन्द पूर्वक च्वना मृत्युं लिपा देवलोकय् उत्पन्न
जुल ।

पण्डितयागु उपदेशानुसार राजा सहित कुरु-देश-
निवासीपिसं पुण्य आर्जन यायां आयु समाप्तिं लिपा इपिं
सकल्ये देवलोकय् उत्पन्न जूवन ।

भगवान् बुद्धं ध्व धर्म देशनाया अवशाने भिक्षुपिन्त सम्बोधन याना धया बिज्यात- “भिक्षुपिं ! ‘तथागत आः जक प्रज्ञायुक्तम्ह, उपाय-कुशलम्ह मखु, विधुर पण्डित जुया च्वंबले नं वसपोलं थजाःगु कार्य कुशलता क्यंगु दु’ धका प्रसङ्ग सहित व्याख्या याना बिज्याय् धुंका धया बिज्यात- “उगु इलय् पण्डितया माँ-बौ आःयागु शुद्धोदन कुल खः । जेष्ठ भार्या राहुल-माता, जेष्ठ-पुत्र राहुल, विमला उत्पलावर्णा, वरुण नागराज सारिपुत्र, गरुड-राज मौद्गल्यायन व शक्र अनुरुद्ध खः । धनञ्चय कौरव्य जुजु आनन्द, पुण्णक यक्ष छन्दक व अबलेया परिषद् बुद्ध-परिषद् खः । विधुर पण्डित स्वयं जि हे खः ।”

‘विधुर जातक क्वचाल ।’

Dhamma.Digital

लेखिकाका प्रकाशित पुस्तकहरू

पुस्तकको नाम	प्रकाशन वर्ष (बि.सं.)
१) बुद्ध वचन	२०२९
२) नारी प्रति बुद्धका देन	२०३१
३) विधुर जातक (नेपाली)	२०३३
४) मग्गङ्ग-दीपनि (प्रथम, दुतीय, तृतीय, चतुर्थ संस्करण) ...	२०३३, २०४२, २०५५
५) महाचीन यात्रा	२०३४
६) विपश्यना अभ्यास पद्धति	२०३४
७) बुद्धका प्रथम सन्देश	२०३६
८) वोधिपक्खिय दीपनी (प्रथम, दुतीय संस्करण)	२०३८, २०५६
९) नियाम-दीपनी	२०४०
१०) नियाम दीपनी (वर्मीज अनुवाद)	२०४२
११) जिगु पौ	२०४२
१२) धर्म : जीवन जिउने कला	२०४३
१३) चतुसच्च-दीपनी	२०४५
१४) त्रिरत्न वन्दना	२०४६
१५) प्रवचन प्रवाह	२०४६
१६) धर्म ज्योति	२०४६
१७) बुद्ध वचन (पालि सहित)	२०४९
१८) विपश्यना : एक जीवनोपयोगी साधना	२०५६
१९) धम्मपद-अट्ठकथा [भाग-१]	२०५८
२०) धम्मपद-अट्ठकथा [भाग-२]	२०५९
२१) धम्मपद-अट्ठकथा [भाग-३]	२०६०
२२) धम्मपद-अट्ठकथा [भाग-४]	२०६२
२३) विधुर जातक (नेपाल भाषा)	२०६२
२४) विधुर जातक (नेपाली) दुतीय संस्करण	२०६२

प्रकाशन प्रतीक्षामा :

- १) धम्मपद-अट्ठकथा [भाग-५, भाग-६]
- २) निर्मल धारा धर्मको
- ३) नारी प्रति बुद्धका देन (दुतीय संस्करण)
- ४) बुद्ध-धर्म-संघ (तथागत)
- ५) उपयोगी विचार धारा

MY PUBLISHED BOOKS

NAME OF THE BOOKS

PUBLISHED YEAR

1) BUDDHA-VACAN	1972 A.D.
2) NARI PRATI BUDDHAKA DEN	1974 "
3) VIDHURA JATAK (NEPALI)	1976 "
4) MAGGANGA DIPANI (1 ST , 2 ND , 3 RD & 4 TH PUBLICATION)	1976, 1985, 1998 "
5) MAHACHIN YATRA	1977 "
6) VIPASSANA AVYASA PADDATI	1977 "
7) BUDDHA KA PRATHAMA SANDESH	1979 "
8) BODHIPAKKHIYA DIPANI (1 ST & 2 ND PUBLICATION)	1980, 1998 "
9) NIYAMA DIPANI	1982 "
10) NIYAMA-DIPANI (BURMESE TRANSLAITON)	1985 "
11) JIGU PAU	1986 "
12) DHARMA : JIVEN JIUNE KALA	1986 "
13) CATUSACCA DIPANI	1988 "
14) TRI RATNA-VANDANA	1988 "
15) PRAVACAN PRAVAHA	1988 "
16) DHARMA JYOTI	1989 "
17) BUDDHA-VACAN (WITH PALI)	1992 "
18) VIPASSANA : EKA JIVANOPAYOGI SADHANA	2000 "
19) DHAMMAPADA-ATTHAKATHA [PART-1]	2001 "
20) DHAMMAPADA-ATTHAKATHA [PART-2]	2003 "
21) DHAMMAPADA-ATTHAKATHA [PART-3]	2004 "
22) DHAMMAPADA-ATTHAKATHA [PART-4]	2005 "
23) VIDHURA JATAK (NEPAL BHASHA)	2006 "
24) VIDHURA JATAK (NEPALI) SECOND PUBLICATION	2006 "

WAITING TO BE PUBLISHED :

1. DHAMMAPADA-ATTHAKATHA [PART-5, PART-6]
2. NIRMAL DHARA DHARMAKO
3. NARI PRATI BUDDHAKA DEN (2ND EDITION)
4. BUDDHA-DHARMA-SANGHA (TATHAGATA)
5. UOPAYAGI VICAR DHARA

ABOUT THE AUTHOR

Miss Nani Maiya Manandhar is a distinct personality in the Buddhist field. She lives a spiritual life despite being a laywoman. Born in December, 1946 A. D., she is the eldest daughter of Mr. Pancha Narayan Manandhar and Mrs. Krishna Maya Manandhar.

She has become a true follower of Buddha-Dhamma, since her childhood. Due to her never ending dedication to Buddhism, she started studying different subjects on Buddhism at a very young age. Embellished with the title '**Pariyatti Saddhamma Palaka**' in 1967, she has completed the course of '**Pariyatti Saddhamma Kobida**' studied in 1971. She completed M.A. course in Pali from **Nav Nalanda Mahavihara** during the academic year 1977-79. Besides Buddhist studies, she has completed B.A. in 1970 from Tribhuvan University, joined M.A. in 1971.

She is a reknowned writer in the field of Buddhism. To date, 24 books, authored and translated by her, have been published in Nepali and Nepal Bhasa. Similarly, six of her other books are waiting to be published. She was the former chief editor of the '**Dharmachakra**' annual publication. Her articles have been continuously published in different periodicals since 1966. Her contribution to the activities of Buddha Pariyati Shiksha is commendable. She has been teaching **Buddha Pariyati** as a voluntary service since 1972 A. D. Currently she had been in managing the Paropakar Centre as a central chairperson for 7 years.

She has also been providing her services in other Buddhist organizations to promote Buddhism. She was the founder Vice-President of "**Nepal Mahila Buddha Sangha**" (Nepal Women's Buddhist Association) established in 1982. She has been the president of "**Buddha Mahila Sangha, Nepal**" (Buddhist women's Association, Nepal) since 2002 established in 1992. She is the Vice President of "**Dharmodaya Sabha**" and the executive member of '**Lumbini Dharmodaya Committee**'. She is the appointed member of '**Lumbini Development Trust**'.

Recognising her contribution to propogating Buddhism in Nepal she has been honoured with '**Appreciation Letter**' by the '**Nepal Buddha Pariyati Shiksha**' in 1988; '**Buddha Mahila Sangha, Nepal**' in 1999; '**Dharmakirti Buddhist Study Circle**' in 2003 and '**Second World Buddhist Summit**' in 2004.

In due course of propogating Buddhism in Nepal, she has been conducting religious Radio Programmes in a broad media Radio Nepal since 1995. Her lectures on different subjects on Buddhism are broadcasted every Friday morning.

Her biggest contribution is in Vipassana Meditation. She had taken 10 days course of Vipassana for the first time in Rajgiri, India in December, 1974. Appreciating the importance of Vipassana, she has been actively involved in it ever since.

She has travelled widely to India, Myanmar, Malaysia, Singapore, Thailand, Sri Lanka, Tibet (Lhasha), China, Hongkong, Pakistan, Australia and the Philipines.

Since her childhood she has had a keen interest in learning Buddhism, social services and religious services. She is still actively involved in these areas with full devotion. Following the Buddha's precept that '**The Dhamma is to be applied, not just to be studied.**' Miss Nani Maiya Manandhar has proved herself to be an Ideal Buddhist woman.

— Rina Tuladhar